

**PAGALBOS MOTERIMS, PATIRIANČIOMS SEKSUALINĘ
PRIEVARTĄ ARTIMOJE APLINKOJE, BEI
MOTERIMS, TURINČIOMS FIZINĘ NEGALIĄ IR
PATIRIANČIOMS SMURTĄ ARTIMOJE APLINKOJE,
PRIEINAMUMO SITUACIJOS ANALIZĖ BEI PROBLEMŲ
IDENTIFIKAVIMAS**

2022

Lietuvos Respublikos
socialinės apsaugos
ir darbo ministerija

KLAIPĖDOS SOCIALINIS
IR PSICHOLOGINES
PAGALBOS CENTRAS

Specializuotos
kompleksinės
pagalbos centras

Iceland
Liechtenstein
Norway

Active
citizens fund

Šis leidinys yra projekto “StabdykDabar!": pagalba nukentėjusiems nuo smurto lyties pagrindu”, finansuojamo Europos ekonominės erdvės (EEE) finansinio mechanizmo lėšomis per Aktyvių piliečių fondą, dalis. Paraiškos numeris: K1-O3-PK-D-038. Plačiau apie projektą: www.lmlo.lt/StabdykDabar

Remiantis atliktais tyrimais (2017; 2019; 2020), pastebėta, jog fiksuojamų seksualinio smurto atvejų artimoje aplinkoje neįtikėtina mažai. Ši smurto forma yra sunkiai atpažįstama, sunkiai įrodoma, nukentėję asmenys linkę tylėti. Ekspertų nuomone bei įvairiais tyrimais paremtais duomenimis, nei moterys seksualinės prievartos aukos, nei negalią turinčios moterys iki šiol negauna specializuotos, būtent šioms grupėms asmenims pritaikytos kompleksinės pagalbos Lietuvoje.

Šiuo projektu siekiama padidinti teikiamos specializuotos kompleksinės pagalbos prieinamumą, įgalinant Specializuotos kompleksinės pagalbos centrų (SKPC) specialistus teikti pagalbą moterims, turinčioms fizinę negalią ir/ar patiriančioms seksualinę prievartą artimoje aplinkoje. Projekto metu buvo atlikta išsami situacijos analizė, identifikuotos spragos, išanalizuota užsienio šalių geroji patirtis, parengtas ir šiuo metu diegiamas SKPC pagalbos teikimo modelis, pateiktos rekomendacijos atstovaujamosios ir vykdomosios valdžios atstovams, socialiniams partneriams bei PVO.

Finansavimas:

Leidinyi parengtas publikavimui įgyvendinant Lietuvos moterų teisių įtvirtinimo asociacijos (LMTĮA) projektą, finansuojamą Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos

Lietuvos moterų teisių įtvirtinimo asociacija (LMTĮA)

Smilčių g. 6, 92277 Klaipėda

Administracija: +370 664 31207

El. paštas: asociacija@skpcpagalba.lt

Tinklaviatė: <https://www.specializuotospagalboscentras.lt>

<https://www.facebook.com/SKPCpagalba>

Pagalba asmenims, nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje - 8 700 55516, I–V

Autoriai:

Dr. D. Puidokienė

Doc. Dr. G. Purvaneckienė

V. Sakalauskienė

R. Grigalienė

J. Cinskienė

N. Meilutienė

S. Jasudienė

V. Žukauskaitė

J. Šeduikienė

Leidinyi atspindi tik autorių požiūrį ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerija nėra laikoma atsakinga už bet kokią informaciją, esančią jame.

Projekto “StabdykDabar!": pagalba nukentėjusiems nuo smurto lyties pagrindu” koordinatorius:

Lietuvos moterų lobistinė organizacija
Savanorių pr. 1, 44255 Kaunas
Administracija: +370 615 78501
El. paštas: audronekisieliene@gmail.com
Tinklaviatė: <https://lmlo.lt/>

Partneriai:

Moterų teisių asociacija

Sodininkų g. 5, Laumėnų k., 53135 Kauno r. sav.
Administracija: +370 674 07677
El. paštas: mota.mums@gmail.com
Tinklaviatė: <https://www.facebook.com/Moter%C5%B3-teisi%C5%B3-asociacija-106564302723558/>

Moterų veiklos inovacijų centras

Tilžės g. 27B-5, Šiauliai
Administracija: +370 652 24232
El. paštas: mvc@splius.lt
Tinklaviatė: <http://mvc.lt>

Klaipėdos socialinės ir psichologinės pagalbos centras

Smilčių g. 6, 92276 Klaipėda
Administracija: +370 607 81688
El. paštas: info@ksppc.lt
Tinklaviatė: <https://ksppc.lt/>

Tauragės moters užimtumo ir informacijos centras

V. Kudirkos g. 9, LT-72217 Tauragė
Administracija: +370 616 55877
El. paštas: taurage@moterscentras.lt
Tinklaviatė: <http://moterscentras.lt/>

Redagavo: Danguolė Rudienė, Jurgita Cinskienė

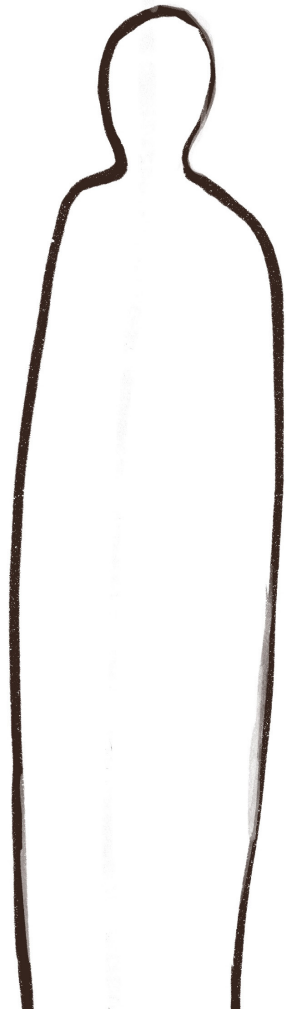
Maketavo: Živilė Kraužlytė

Grafinis dizainas: Živilė Kraužlytė

© Lietuvos moterų lobistinė organizacija. Lietuvos moterų teisių įtvirtinimo asociacija.
Visos teisės saugomos.

Jokia šio leidinio dalis negali būti dauginama arba perduodama bet kokiais priemonėmis, elektroninėmis ar mechaninėmis, įskaitant kopijavimą, įrašymą ar naudojant bet kokią kitą informacijos saugojimo ar paieškos sistemą, be leidėjo sutikimo, išskyrus trumpas citatas, naudojamas kritinei apžvalgai.

Visa informacija šiame leidinyje pateikiama sąžiningai ir dėtos visos pastangos siekiant užtikrinti, kad ji būtų tiksli ir naujausia. Lietuvos moterų lobistinė organizacija (LMLO) bei Lietuvos moterų teisių įtvirtinimo asociacija (LMTĖA) neprisiima jokios atsakomybės už tekste esančias klaidas ir praleidimus. Bet kuris asmuo, kuris remiasi šiuo leidiniu arba naudoja jį bet kokių socialinių klausimų tikslais, laikome, kad priėmė šias naudojimo sąlygas ir nelaiko LMLO bei LMTĖA atsakinga už naudojimąsi ar piktnaudžiavimą šiame leidinyje esančia informacija.

TURINYS

ĮVADAS. PROBLEMOS APŽVALGA - AKTUALUMAS, MASTAS, TEISINIS IR POLITINIS KONTEKSTAS	8
METODOLOGIJA	13
TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ, TEISINĖ BAZĖ	17
SPECIALISTŲ, DIRBANČIŲ APSAUGOS NUO SMURTO, PAGALBOS, PASLAUGŲ TEIKIMO IR PREVENCIJOS SRITYSE, APKLAUSOS ANALIZĖ	21
SPECIALISTŲ, TEIKIANČIŲ APSAUGĄ, PAGALBĄ AR PASLAUGAS DISKUSIJA FOKUS GRUPĖSE	26
MOTERYS, PATIRIANČIOS SEKSUALINĘ PRIEVARTĄ ARTIMOJE APLINKOJE	28
MOTERYS, TURINČIOS FIZINĘ NEGALIĄ IR PATIRIANČIOS SMURTĄ ARTIMOJE APLINKOJE	33
ASMENINĖ PATIRTIS	38
MOTERYS, PATIRIANČIOS SEKSUALINĘ PRIEVARTĄ ARTIMOJE APLINKOJE.	
PRIEVARTOS PATIRTIS	40
ESAMA PAGALBA	46
PAGEIDAUJAMA PAGALBA	49
MOTERYS, TURINČIOS FIZINĘ (KLAUSOS/REGOS) NEGALIĄ IR PATIRIANČIOS SMURTĄ ARTIMOJE APLINKOJE.	
PRIEVARTOS PATIRTIS	54
ESAMA PAGALBA	56
PAGEIDAUJAMA PAGALBA	59
IŠVADOS	61

Santrumpos

ASAAĮ – Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas

CEDAW – Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (Konvencija dėl visų formų moterų diskriminacijos panaikinimo)

EP – Europos Parlamentas

ES – Europos Sąjunga

JT – Jungtinės Tautos

KSPPC - Klaipėdos socialinės ir psichologinės pagalbos centras

LMLO - Lietuvos moterų lobistinė organizacija

LR – Lietuvos Respublika

MOTA - Moterų teisių asociacija

MVIC - Moterų veiklos inovacijų centras

NVO – Nevyriausybinių organizacijų

SADM – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

SKPC – Specializuotos kompleksinės pagalbos centras

TMUIC - Tauragės moters užimtumo ir informacijos centras

ŽTSI - Žmogaus teisių stebėjimo institutas

Vartojamos sąvokos

Smurtas – veikimu ar neveikimu asmeniui daromas tyčinis fizinis, psichinis, seksualinis, ekonominis ar kitas poveikis, dėl kurio asmuo patiria fizinę, materialinę ar neturtinę žalą¹.

Artima aplinka – aplinka, kurią sudaro asmenys, siejami arba praeityje sieti santuokiniais, partnerystės, svainystės ar kitais artimais ryšiais, taip pat asmenys, kartu gyventantys ir tvarkantys bendrą ūkį².

Patirtis – įvairių žmogaus patirtų tikrovės pažinimo faktų bei veiklos būdų visuma³.

Fizinis smurtas – taip, kaip jis pateikiamas <https://www.specializuotospagalboscentras.lt/smurto-rusys/>.

Emocinis smurtas - taip, kaip jis pateikiamas <https://www.specializuotospagalboscentras.lt/smurto-rusys/>.

Seksualinis smurtas – taip, kaip jis pateikiamas <https://www.specializuotospagalboscentras.lt/smurto-rusys/>.

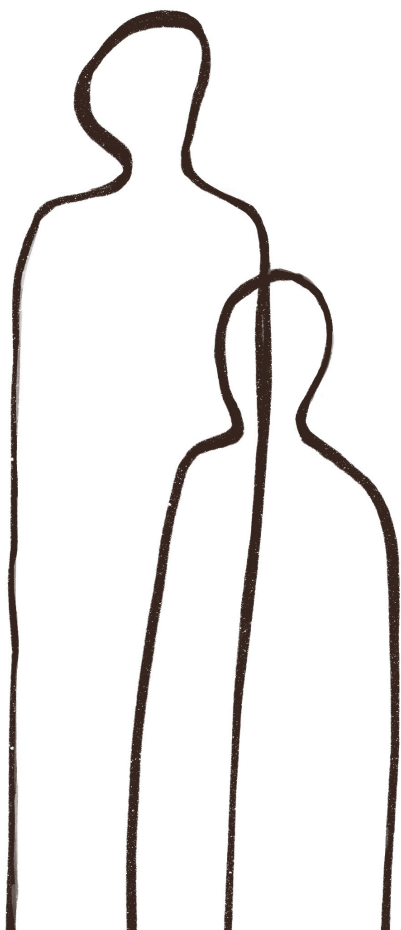
Ekonominis smurtas arba finansinis priklausomumas – taip, kaip jis pateikiamas <https://www.specializuotospagalboscentras.lt/smurto-rusys/>.

1 LR Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, 2011 m. gegužės 26 d. Nr. XI-1425, Vilnius. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.400334/asr>

2 ASAAĮ, 2 str.,

3 Andrašiūnienė M. 2007. Socialinio darbo terminų žodynėlis. Vilnius: Ciklonas, 2007: 88.

Pagrindinis projekto „#StabdykDabar!": pagalba nukentėjusiems nuo smurto lyties pagrindu“ tikslas - didinti teikiamos specializuotos kompleksinės pagalbos prieinamumą, įgalinant SKPC specialistus teikti pagalbą moterims, turinčioms fizinę negalią ir patiriančioms seksualinę prievartą artimoje aplinkoje. Du vienas kitą papildantys SKPC praktikoje taikomi pagalbos modeliai ir veiksmų algoritmai moterims, turinčioms fizinę negalią ir/ar patyrusioms seksualinį smurtą artimoje aplinkoje, leis suteikti pagalbą nukentėjusiems nuo žmogaus teisių pažeidimo, ypač nuo smurto lyties pagrindu; įgyvendins rengiamo LR Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo nuostatas bei padės pasiekti pokyčius visuomenėje.

**IVADAS. PROBLEMOS APŽVALGA - AKTUALUMAS,
MASTAS, TEISINIS IR POLITINIS KONTEKSTAS**

Smurto prieš moteris problema Lietuvoje pradėta kelti atkūrus nepriklausomybę. Pirmieji tyrimai buvo atlikti dar dvidešimto amžiaus paskutiniajame dešimtmetyje, tačiau visuomenė problemos mąstą įsisąmonino tik 2011 m. priėmus LR Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą, nuo kurio prasidėjo sisteminė valstybinė pagalba smurto artimoje aplinkoje aukoms. Ir tik paskutiniais metais pradėta kalbėti apie smurto problemas specifinėse grupėse, pavyzdžiui, neįgaliųjų. Taip pat pastebėta, kad tiek tyrimuose, tiek kovos su smurtu praktikoje dominuoja viena smurto rūšis – fizinis smurtas, o bene labiausiai nutylimas seksualinis smurtas.

2020–2025 m. Europos komisijos Nusikaltimų aukų teisių strategijoje¹ nurodoma, jog būtina tobulinti pagalbą ir paramą labiausiai pažeidžiamoms nusikaltimų aukoms, pabrėžiant, kad negalią turinčių asmenų viktimizacija – tai prioritetas klausimas, reikalaujantis nuoseklaus viktimologinės situacijos įvertinimo. Priešingu atveju priimami sprendimai ar bandymai tobulinti nusikaltimų aukų pagalbos ir paramos sistemą neturėtų aiškaus mokslinio pagrindimo.

Remiantis tyrimais galima teigti, kad neįgalios moterys artimoje aplinkoje smurtą patiria žymiai dažniau nei sveikos moterys. JT neįgaliųjų teisių konvencijoje² pripažįstama, „kad neįgalioms moterims ir mergaitėms tiek namuose, tiek už namų ribų dažnai kyla didesnis smurto, sužalojimų ar prievartos pavojus, taip pat pavojus susidurti su atsainiu ar aplaidžiu požiūriu, netinkamu elgesiu ar išnaudojimu“. EP³ d dėl neįgaliųjų moterų padėties ES teigia, jog „yra pribloškias faktas, kad neįgalios moterys 3 kartus dažniau negu kitos moterys patiria smurtą“. 2018 m. rezoliucijoje⁴ teigia, teigia, kad „34% sveikatos problemų ar negalią turinčių moterų savo gyvenime yra patyrusios fizinį ar seksualinį savo partnerio smurtą“.

2018 m. Lietuvos neįgaliųjų draugija atliko neįgaliųjų moterų ir mergaičių nuo 14 m. apklausą „Neįgaliųjų moterų padėties analizė, įvertinant JT neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimą Lietuvoje: apklausos rezultatų ataskaita“, kurios duomenimis, 32,1% neįgalių moterų ir 39,3% mergaičių nurodė

1 Uscila R. 2020. Smurtas artimoje aplinkoje: negalią turinčių nukentėjusiųjų situacijos įvertinimas. Pedagogika, t. 138, Nr. 2: 175–192. <https://ejournals.vdu.lt/index.php/Pedagogika/article/view/1888/1347>

2 Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija ir jos fakultatyvinis protokolai. 2006. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.335882>

3 Europos Parlamentas. 2007. Europos Parlamento rezoliucija dėl neįgalių moterų padėties Europos Sąjungoje. 2006 m. balandžio 26

4 Neįgaliųjų moterų padėties analizė, įvertinant Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimą Lietuvoje: apklausos rezultatų ataskaita. 2018. Vilnius: Lietuvos neįgaliųjų draugija. <http://www.ndt.lt/wp-content/uploads/Ne%C4%AFgali%C5%B3j%C5%B3-moter%C5%B3-ir-mergai%C4%8Di%C5%B3-ataskaita-Galutin%C4%97-2018.12.17-1.pdf>

patyrusios psichologinį smurtą, 20,9% moterų ir 23,4% mergaičių - fizinį, 5,9% - seksualinį smurtą, 17,9% negalėjo ar nenorėjo atsakyti į klausimą. Pastebėta, kad neįgalios moterys ir mergaitės, tiek palyginus su negalia turinčiais vyrais ir berniukais, tiek su moterimis be negalios, turi didesnę riziką patirti smurtą dėl ilgalaikio priklausymo nuo kitų pagalbos, bejėgiškumo ir dėl to, kad smurtauojantys prieš jas mažiau tikisi, kad jų nusikaltimas bus atskleistas, jaučiasi nebaudžiami. Rekomenduota: (1) neįgalios moterys ir mergaitės turi gauti tinkamą švietimą apie smurtą ir savigyną, kad galėtų suvokti smurto riziką ir nuo jo apsisaugoti; (2) adaptuoti neįgaliesiems pagalbos nukentėjusiomis teikimą: informavimą, kur kreiptis, psichologinę, juridinę ir kitą reikalingą pagalbą; (3) gerinti socialinių darbuotojų, mokytojų, policijos darbuotojų gebėjimus atpažinti panaudotą smurtą neįgaliojo atžvilgiu ir garantuoti apsaugą nuo jo.“ (Neįgaliųjų moterų padėties analizė, 2018).

2019 m. atliktas kokybinis tyrimas⁵ parodė, kad nuo smurto artimoje aplinkoje kenčiantys neįgalieji yra izoliuoti nuo informacijos ir pagalbą teikiančių tarnybų bei organizacijų, nes dažnai patiria smurtą nuo juos prižiūrinčių artimųjų. Konstatuota, kad specializuotos pagalbos neįgaliesiems neteikia niekas, pagalba teikiama bendra tvarka, neatsižvelgiant į specialius poreikius; pagalbą teikiančios institucijos nėra pritaikytos jų poreikiams; nei Neįgaliųjų reikalų departamentas, nei savivaldybės, nei neįgaliųjų NVO neturi jokių programų, susietų su smurtu artimoje aplinkoje prieš neįgaliuosius.

2020 m. prof. R. Uscila atliko viktimologinę Policijos departamento statistinių duomenų analizę⁶, kuri rodo, kad tarp nusikaltimų aukų (smurto artimoje aplinkoje atveju) neįgaliųjų yra tik 2,7%, kai tarp visų gyventojų - 9%. Atrodytų, kad neįgalieji nuo smurto artimoje aplinkoje kenčia žymiai rečiau. Tačiau smurtas prieš neįgaliuosius latentiškiausias ir pagrindinė to priežastis – sąveika su smurtautoju: „Šis aspektas itin reikšmingas būtent negalią turinčių asmenų atžvilgiu, kadangi nukentėjusįjį ir smurtautoją sieja ne tik giminystės ir šeiminiai santykiai, bet ir faktinis priklausomumas nuo kito asmens. Čia reikėtų priminti itin didelį jėgos ir galios skirtumą tarp šalių, o tai veda prie sisteminio smurto ir santykių, paremtų visiška asmens kontrole ir dominavimu nukentėjusio asmens atžvilgiu. Nukentėjusysis su negalia dažnai yra priklausomas nuo smurtautojo, jo sprendimų galia yra ribojama, taip pat matyti jų saviizoliacija, fizinis ir

5 Purvaneckienė, G., Venslovaitė, V., Stonkuvienė, I., Žiliūkaitė, R. 2019. Smurtas artimoje aplinkoje: prevencija, apsauga, pagalba, bendradarbiavimas. [https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Ataskaita_Smurtas_artimoje_aplinkoje%20-%20kokybinio%20tyrimo%20ataskaita_docx%20\(5\).pdf](https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Ataskaita_Smurtas_artimoje_aplinkoje%20-%20kokybinio%20tyrimo%20ataskaita_docx%20(5).pdf)

6 Uscila R. 2020. Smurtas artimoje aplinkoje: negalią turinčių nukentėjusiųjų situacijos įvertinimas. Pedagogika, t. 138, Nr. 2: 175–192. <https://ejournals.vdu.lt/index.php/Pedagogika/article/view/1888/1347>

socialinis at(si)skyrimas nuo aplinkos ar komunikacija per smurtautoją.“ (Uscila, 2020).

Dar daugiau informacijos apie smurto prieš neįgalias moteris struktūrą suteikia Lietuvos negalios organizacijų forumo 2021 m. atliktas viktimologinis tyrimas⁷, kurio duomenimis, psichologinį smurtą patyrė 93%, fizinį – 84%, ekonominį – 68%, seksualinį – 57%, o nuolatos smurtą patiria daugiau kaip 60% respondentų. Iš jų 16,2% nukentėjo ne nuo artimiausių šeimos narių, o sutuoktinio ar sugyventinio smurtą patyrė 53,3%. Apie trečdalis respondentų pagalbos į nieką nesikreipė ir tik 19% kreipėsi į policiją.

Taigi smurtas prieš neįgalias moteris yra ne tik labai paplitęs reiškinys, tačiau, ko gero, pats latentiausias. Jos retai kreipiasi pagalbos, todėl smurto atvejai lieka nežinomi. Priežastis – priklausomybė nuo smurtautojo. Dažnai smurtautojas yra globėjas, per kurį neįgalios moterys palaiko ryšį su visuomenės institucijomis. Kitos priežastys – informacijos ir pagalbos neprieinamumas, jos kokybė.

Seksualinio smurto prieš moteris paplitimo tyrimų ar jų fragmentų daug, bet sunku kalbėti apie jų patikimumą, nes moterys šiuos nusikaltimus linkusios slėpti. 1994 m. atliktas tyrimas⁸, kuriame į klausimą, ar respondentas buvo patyręs pasikėsinimą išprievartauti, teigiamai atsakė 20% moterų ir 3,6 % vyrų. 2000 m.⁹ tyrime apie patirtą pasikėsinimą išprievartauti pasisakė 14% moterų ir 1% vyrų. Kadangi buvo klausama apie viso gyvenimo patyrimą, vargu ar pasikėsinimų skaičiai galėjo žymiai sumažėti. Greičiau įtakos turėjo didėjantis nenoras kalbėti apie patirtą seksualinę prievartą. Šią prielaidą patvirtina ir vėlesnių apklausų duomenys, kur seksualinės prievartos patyrimo pripažinimas dar labiau sumažėjęs. SADM užsakymu atliktuose viešosios nuomonės apie smurtą artimoje aplinkoje tyrimuose (Visuomenės nuomonės tyrimas, 2017¹⁰; Purvaneckienė, 2019¹¹; Purvaneckienė, 2020¹²), apie patirtą seksualinį smurtą pasisakė tik apie 1% gyventojų. Tai savotiškas paradoksas – visuomenė liberalėja, o moterys vis labiau linkusios slėpti patirtą seksualinę prievartą.

7 Aginskaitė, S. 2021. Viktimologinis tyrimas: moterų su negalia smurto patirtys. Tyrimo ataskaitos pristatymas 2021 gruodžio 25 d.

8 Purvaneckienė G. 1995. Moterys Lietuvos visuomenėje. Vilnius: Danielius.

9 Purvaneckas A., Purvaneckienė G. 2001. Moteris Lietuvos visuomenėje: palyginamoji tyrimų analizė. Vilnius: Danielius, 2001: 147.

10 Visuomenės nuomonės tyrimas „Smurtas artimoje aplinkoje“: lyginamoji 2014-2017 m. ataskaita. Eurotela, 2017. https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklos-sritys/seima/seimos-politika/GALUTIN%C4%96%20%20ATASKAITA_2017.pdf

11 Purvaneckienė G., Venslovaitė V., Stonkuvienė I., Žiliūkaitė R. 2019. Smurtas artimoje aplinkoje: prevencija, apsauga, pagalba, bendradarbiavimas. [https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Ataskaita_Smurtas_artimoje_aplinkoje%20-%20kokybinio%20tyrimo%20ataskaita_docx%20\(5\).pdf](https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Ataskaita_Smurtas_artimoje_aplinkoje%20-%20kokybinio%20tyrimo%20ataskaita_docx%20(5).pdf)

12 Purvaneckienė G. 2020. Baltijos tyrimų apklausos apie smurto artimoje aplinkoje problemos žinomumą pristatymas priežiūros komitetui. Vilnius: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

Viktimologinio tyrimo Lietuvoje duomenimis¹³ 26,5% suaugusių moterų nuotada, kai joms suėjo 16 metų, bent kartą patyrė nepažįstamų, 18,2% - pažįstamų vyrų lytinę prievartą, 17% jų susitikimų partneriai bandė priversti lytiškai santykiuoti. Lytinė prievarta paplitusi ir šeimose: 8,6% ištekęusių ar gyvenančių su partneriu moterų sutuoktinis ar partneris ir 14% - buvęs sutuoktinis ar partneris priverstė lytiškai su juo santykiuoti, parversdamas ar sukeldamas kokių nors būdu skausmą, o 5,7% - sutuoktinis ar partneris ir 10,2% - buvęs sutuoktinis ar partneris priverstė lytiškai santykiuoti kaip nors grasindamas (žodžiu, kokių nors įrankiu ar ginklu).

2021 m. atlikto tyrimo¹⁴ rezultatai taip pat paremia prielaidą, kad žmonės slepia patirtą lytinę prievartą. Tyrimo duomenimis, 32% gyventojų žino ar asmeniškai pažįsta moterų, kurios yra patyrusios seksualinę prievartą (8% žino ne vieną, o 24% - bent vieną tokią moterį). Jei iš tikrųjų seksualinę prievartą patirtų tik apie 1% gyventojų, žinančių apie tai skaičius būtų žymiai mažesnis.

Mokslininkai, tyrinėję baudžiamąją teisinę apsaugą patiriant smurtą artimoje aplinkoje¹⁵, teigia, jog seksualinis smurtas ypač latentiškas. Tai lemia daugybė priežasčių: itin privatus seksualinių santykių pobūdis, stereotipinis požiūris į lyčių vaidmenis, netinkama baudžiamosios justicijos reakcija¹⁶. Seksualinis smurtas (60-80%¹⁷) artimoje aplinkoje yra kompleksinis, multidimensinis, daugialypis, apimantis kelias smurto formas, pasireiškiantis skirtingo pobūdžio veiksmomis, pvz.: seksualinis priekabiavimas ir smurtas, persekiojimas ir fizinis smurtas, arba įvairios šių formų kombinacijos¹⁸. Tyrimo pasaulio mastu duomenimis, fizinis ir seksualinis smurtas siejasi su aukšto lygio kontroliuojančiu elgesiu¹⁹.

13 Purvaneckienė G. 1999. Smurtas prieš moteris: viktimologinio tyrimo ataskaita./Smurtas prieš moteris Lietuvoje. Vilnius: Danielius, 1999: 90-136.

14 Sociologinio tyrimo „Moterų ir vyrų padėties skirtumai Lietuvoje“ ataskaita: SPINTER tyrimai, 2021. [https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Projektu-konkursai/MVLG%20konkursai/Ataskaita%20-%20SADM%20Moter%20ir%20vyr%20pad%20C4%97ties%20skirtumai%20LT%202021%20\(galutin%20C4%97\).pdf](https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Projektu-konkursai/MVLG%20konkursai/Ataskaita%20-%20SADM%20Moter%20ir%20vyr%20pad%20C4%97ties%20skirtumai%20LT%202021%20(galutin%20C4%97).pdf)

15 Jakštienė, R. 2019. Smurtas artimoje aplinkoje prieš moteris: baudžiamoji teisinė apsauga. Daktaro disertacija. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, 2019: 38-47. https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15758/Disertacija_R_%20Jakstiene.pdf?sequence=2&isAllowed=y

16 Tellis, K. Rape as a Part of Domestic Violence: a Qualitative Analysis of Case Narratives and Official Reports (El Paso LFB Scholarly Publishing LLC, 2010), 42-51, 119-138. <https://www.lfbscholarly.com/product-detail/rape-as-a-part-of-domestic-violence-a-qualitative-analysis-of-case-narratives-and-official-reports>.

17 Stark, E. 2012. Re-presenting Battered Women: Coercive Control and the Defense of Liberty, 7. https://www.stopvaw.org/uploads/evan_stark_article_final_100812.pdf

18 Gender-Based-Violence, Stalking and Fear of Crime, EU project, 2009-2011 (Bohum, 2012) 147-149, 252. <https://www.itstopsnow.org/sites/default/files/2018-02/Gender-based%20Violence%2C%20Stalking%20and%20Fear%20of%20Crime%20EU%20Project%202009-11.pdf>

19 Garcia-Moreno, C. Guedes, A. & Knerr, W. Understanding and Addressing Violence against Women: Intimate Partners Violence (Geneva: World Health Organisation, 2012): 40-37.

Pasak Jakštienės, mokslinės studijos patvirtina lyties aspekto svarbą smurtinio elgesio pobūdžiui: įprastai moterų smurtas apsieiškia vien žodine forma, joms nebūdingas seksualinis smurtavimas, prievartinis kontroliavimas, neigiama jų agresija dažniau nukreipiama į savo, o ne į partnerių turtą²⁰.

2018 m. ŽTSI atliktas tyrimas²¹ kad Lietuvoje seksualinė prievarta yra viena mažiausiai atpažįstamų smurto artimoje aplinkoje prieš moteris formų tiek plačiojoje visuomenėje, tiek ir tarp pačių tokį smurtą patiriančių moterų.

Analizuojant smurto prieš moterį artimoje aplinkoje problemą bei šio fenomeno raišką vertinant visuomenės požiūrio kontekste, pateikiamas šio reiškinio statistinis konstruktas patvirtina faktą, kad apsaugos nuo smurto teisinės bazės kūrimas yra ir visuomenės požiūrio keitimo procesas. Nuosekliai vykdoma teisinės apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje strategija leido Lietuvoje sukurti specializuotos kompleksinės pagalbos infrastruktūrą, kuri, apimdama visos šalies savivaldybes, suteikia asmenims, patyrusiems smurtą artimoje aplinkoje, galimybę gauti reikalingą medicininę, psichologinę ir teisinę pagalbą, kartu įgalina visuomenę kurti prevencines programas, padedančias formuoti netoleruojantį požiūrį į smurtą. LR Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas (2011) padėjo tvirtus specializuotos pagalbos centrų pagrindus, kas suponuoja šios infrastruktūros tobulinimo prieigas (Acus, Acienė, Puidokienė, 2017).

METODOLOGIJA

Tyrimo, įgyvendinto 2021 m. 01-09 mėn., pagrindinis tikslas - didinti teikiamos specializuotos kompleksinės pagalbos prieinamumą, įgalinant SKPC specialistus teikti pagalbą moterims, turinčioms fizinę negalią ir patiriančioms seksualinę prievartą artimoje aplinkoje. Tikslui pasiekti numatyta:

1. Atlikti pagalbos moterims, turinčioms fizinę negalią ir/ar patiriančioms seksualinę prievartą artimoje aplinkoje, prieinamumo situacijos analizę bei identifikuoti esamas problemas.

20 Hester, M. Who Does What to Whom. Gender and Domestic Violence Perpetrators in English Police Records, *European Journal of Criminology* (2013): 627-628. <https://xyonline.net/sites/xyonline.net/files/2020-11/Hester%2C%20Who%20Does%20What%20to%20Whom%3F%20Gender%20and%20Domestic%20Violence%20Perpetrators%202013.pdf>

21 Grigaitė, U., Karalius, M., Jankauskaitė, M. 2019. Tarp asmeninių patirčių ir socialinių „normų“, tarp atpažinimo ir susitaikymo – ekonominis ir seksualinis partnerių smurtas prieš moteris Lietuvoje (Between experience and social 'norms', identification and compliance: economic and sexual intimate partner violence against women in Lithuania). Žmogaus teisių stebėjimo institutas. *Journal of Gender-Based Violence*, Vol. 3, No 3. <https://www.ingentaconnect.com/content/tpp/jgbv/2019/00000003/00000003/art00004#expand/collapse>.

2. Susipažinus su užsienio šalių gerąja praktika, sukurti specializuotos kompleksinės pagalbos teikimo modelius ir veiksmų algoritmus, pritaikytus turinčioms fizinę negalią ir/ar nukentėjusioms nuo seksualinės prievartos artimoje aplinkoje moterims.

Atliekant tyrimą remtasi socialinių mokslų siūloma kiekybinių (apklausos) ir kokybinių tyrimų metodologija²². Metodai: antrinių duomenų šaltinių analizė, anketinė specialistų, dirbančių apsaugos nuo smurto, pagalbos, paslaugų teikimo ir prevencijos srityje, apklausa, specialistų ekspertų interviu fokus grupėje ir patyrusių seksualinį smurtą artimoje aplinkoje bei turinčių klausos / regos negalią moterų interviu.

Atliekant tyrimą buvo naudojama mišrioji tikslinė atranka, taikant tris imties sudarymo būdus – apklausą, individualius interviu bei interviu fokus grupėse. Pirmos grupės respondentų – specialistų, dirbančių apsaugos nuo smurto, pagalbos, paslaugų teikimo ir prevencijos srityje, apklausai naudota paprastoji atsitiktinė atranka, kai respondentai buvo pasirenkami laikantis atsitiktinum principo. Atrenkant antros grupės respondentus – specialistus ekspertus buvo naudojama kriterinė atranka. Pagrindinis kriterijus, kuriuo vadovautasi atrenkant antros grupės respondentus, buvo tai, kad respondentai būtų teikę pagalbą ar paslaugas nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems asmenims bei moterimis su negalia. Trečiosios grupės imties vienetai atrinkti naudojant „Sniego gniūžtės“ (angl. snowball sampling)²³ atrankos metodą.

Anketinė apklausa. Tikslas - sužinoti specialistų, dirbančių apsaugos nuo smurto, pagalbos, paslaugų teikimo ir prevencijos srityse, patirtį bei siūlymus, kaip patobulinti teikiamą apsaugą, pagalbą, paslaugas ir prevenciją. Respondentai: teisėsaugos ir teisėtvarkos atstovai, gydytojai, SKPC specialistai, socialiniai darbuotojai, švietimo bei kitų NVO atstovai. Apklausa atlikta virtualioje erdvėje pagal parengtus ir internetinei apklausai pritaikytus klausimynus. Klausimyną sudarė 19 klausimų, iš kurių 16 uždaro ir 3 atviro tipo (žr. Priedas 1). Sritys: darbo su regos ar klausos negalią turinčiomis moterimis ir seksualinį smurtą patyrusiomis moterimis patirtis, ypatumai, turimos kompetencijos; informacijos apie apsaugą, pagalbą ar paslaugas prieinamumas bei trūkumas; SKPC žinomumas, prieinamumas, bendradarbiavimas su jais bei pasiūlymai jų

22 Bitinas B., Rupšienė, L., Žydzūnaitė, V. 2008. Kokybinių tyrimų metodologija. Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams. Klaipėda: Socialinių mokslų kolegija.

Kardelis K. 2007. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Šiauliai: Lucilijus.

23 Rupšienė, L. 2007. Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija. Klaipėdos universitetas. ISBN: 978-9955-18-248-1.

darbo gerinimui. Taip pat buvo klausiama nuomonės, kodėl nukentėjusios nesi-
kreipia pagalbos bei apie vertybines nuostatas į seksualinių nusikaltimų prieža-
stis. Gauti apklausos duomenys sudarė galimybes daryti naudingas išvalgas
apie pagalbos bei paslaugų ir prevencinių priemonių poreikį, padedantį išvengti
traumuojančių įvykių ir keisti savo gyvenimo kryptį.

Fokus grupė. Parengti pusiau struktūruotų interviu klausimynai (žr. Priedai 2,
3), kuriuose išskirtos 6 skirtingos klausimų grupės – specialistų darbo su paty-
rusiomis prievartą moterimis patirtis, teiktos pagalbos patirtis, specialistų po-
reikiai, klientas specialisto požiūriu, bendradarbiavimo patirtis bei specialistų
pasiūlymai ir pastebėjimai. Dalyviai: specialistai, teikiantys apsaugą, pagalbą
ar paslaugas tikslinės grupės narėms, esantys arčiausiai jų, matantys jų proble-
mas ir poreikius bei, remdamiesi savo patirtimi praktikoje, galintys tiksliausiai
suteikti tyrimo tikslus atitinkančią informaciją. Fokus grupėse dalyvavo specia-
listai iš teisėsaugos ir teisėtvarkos, medicinos ir teismo medicinos institucijų,
NVO, teikiančių pagalbą ar paslaugas nuo smurto nukentėjusiems asmenims.
Grupės dalyviams buvo būdinga bendra patirtis arba juos siejo bendri intere-
sai, vienijo socialinė sąveika. Fokus grupės metu buvo sukurta kuo natūralesnė
aplinka. Esant karantino laikotarpiui, specialistai buvo apklausti grupės orga-
nizuojant nuotoliniu arba mišriu būdu. Gauti rezultatai akivaizdūs ir lengvai
suvokiami. Kiekvienas grupės dalyvis buvo skatinamas išsakyti savo nuomonę,
kelti ir atsakyti į kitus grupės narių klausimus. Gautos reakcijos, vertinimai, nu-
ostatos, jausmai ir patirtys padėjo atskleisti specialistų patirtį ir informaciją bei
siūlymus, kaip patobulinti teikiamą apsaugą, pagalbą bei paslaugas.

Interviu su nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiomis moterimis.

Pagal parengtus pusiau struktūruotus interviu klausimynus (žr. Priedai 4, 5) 2021
m. 05-07 mėn. buvo atliekami interviu. Dėl interviu su kiekviena respondente
kelias dienas prieš susitikimą tartasi individualiai telefonu ar elektroniniu paštu.
Prieš interviu respondentei buvo pateikta informacija, leidžianti susipažinti su
nagrinėjama tema, jos aktualumu, aptartas laikas. Su kiekviena moterimi vyko
individualus pokalbis. Įvertinant tyrinėjamos temos specifiškumą, tyrėjai su-
tiko su respondenčių prašymais, jog esant poreikiui, ji bet kada gali sustoti ir
nekalbėti jai jautria tema. Interviu dalyvavo 5 moterys, patyrusios seksualinę
prievartą, ir 5 moterys, patyrusios smurtą artimoje aplinkoje ir turinčios regos
ir klausos negalią.

Antrinių duomenų šaltinių analizė. Siekiant suprasti esamos pagalbos teiki-
mo aplinkos ir konteksto Lietuvoje galimybes, buvo analizuojami esami nacio-
naliniai teisiniai šaltiniai, atliktos mokslinės studijos, nacionaliniai tyrimai.

Tyrimo duomenų apdorojimas. Kiekybinio tyrimo duomenys apdoroti SPSS programa. Atvirų klausimų analizei naudotas kiekybinės turinio (content) analizės metodas. Kokybinės turinio analizės medžiagą sudaro transkribuotas vykusio pokalbio, gauto naudojant įrašą, tekstas, atspindintis tiek interviu, tiek fokus grupės dalyvių turėtą patirtį.

Tyrimo validumas ir patikimumas. Prieš atliekant tyrimą buvo gilinamasi į jo objektą: analizuojama galimų pagalbos ar paslaugų bei prevencinių priemonių visuma, svarstomas jų poreikis atskiroms tikslinėms grupėms bei efektyvumas. Duomenų rinkimo, analizės ir išvadų ryšiui užtikrinti nuolat konsultuojamasi su tyrimo ekspertais bei kolegomis, SKPC specialistais. Validumui užtikrinti panaudoti kituose tyrimuose ir mokslinėje literatūroje nurodomi svarbiausi bruožai, kurie padeda atskleisti analizuojamą problemą. Tyrimo duomenys pateikti remiantis iš tyrimo respondentų gauta informacija, duomenų analizavimui naudotas ekspertavimo metodas, kuris leidžia patikrinti, ar naudojamas tyrimo instrumentas atskleidžia problemos aktualumą.

Tyrimo etika. Kaip numato LR Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas, viešam asmens duomenų skelbimui būtinas to asmens sutikimas. Todėl akcentuojant anonimiškumą, savanoriškas apsisprendimas dalyvauti tyrime bei žodinis sutikimas buvo gautas iš visų tyrime dalyvavusių asmenų. Respondentams buvo pristatomas tyrimo tikslas, esmė, problematika, akcentuojamas jo poreikis. Kiekybinė apklausa – anoniminė, jos rezultatai pateikiami tik apibendrintai. Siekiant apsaugoti dalyvaujančių kokybiniuose tyrimuose tiriamųjų asmens duomenis, visų tiriamųjų vardai buvo pakeisti, suteikiant jiems kodo simbolinę reikšmę, specialistų darboviečių pavadinimai neminimi. Siekiant išlaikyti teisingumo principą, tyrėjai siekė būti nešališki tyrimo duomenims.

TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ

TEISINĖ BAZĖ

Smurtas artimoje aplinkoje pastaruoju metu tapo viena labiausiai diskutuojamų temų žmogaus teisių apsaugos ir baudžiamosios justicijos srityje Lietuvoje. Smurtas yra tiesiogiai siejamas su komplikuoju reiškiniu – jėgos, galios, valdžios kategorijomis.

LR Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymu „siekiama ginti asmenis nuo smurto artimoje aplinkoje, kuris dėl jo žalos visuomenei priskiriamas prie visuomeninę reikšmę turinčių veikų, greitai reaguoti į iškilusią grėsmę, imtis prevencijos priemonių, taikyti apsaugos priemones ir teikti tinkamą pagalbą“.¹ Įstatymas yra neatskiriamas nuo Baudžiamojo kodekso² ir Baudžiamojo proceso kodekso³, kuriame išdėstytos procesinės teisės nukentėjusiųjų atžvilgiu. LR Baudžiamasis kodeksas (149, 150 ir 151 str.) numato baudžiamąją atsakomybę už išžaginimą, seksualinį prievartavimą ir privertimą lytiškai santykiuoti. Seksualinio smurto formomis yra laikoma seksualinio apsisprendimo laisvės pažeidimas, seksualinis prievartavimas, žaginimas, ypač žiaurus lytinis santykiavimas prieš partnerės valią, vertimas stebėti ir kartoti pornografinius veiksmus, vertimas nusirengti, privalomas nekaltybės tikrinimas, seksualiniai santykiai su asmenimis, kurie dėl amžiaus, nebrandos, ligos, neįgalumo, apsvaigimo nesuvokia veiksmų ir negali pasipriešinti, taip pat incestas, žmonos išpirkimas, leviratas (žmonos paveldėjimas), seksualinis priekabiavimas, nesaugūs ir neatsakingi seksualiniai santykiai⁴, moterų lytinių organų žalojimas⁵, reprodukcijos kontrolė (priverstinis nėštumas ar jo nutraukimas, kontracepcijos draudimas ar vertimas ją naudoti⁶, selektyviniai abortai⁷, vertimas užsiimti prostitucija⁸ ir kt. (Jakštienė, R., 2019). Taip pat svarbūs ir šie įstatymai: LR Sveikatos apsaugos ministro, Teisingumo ministro ir SADM ministro įsakymas

1 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.400334/asr>

2 https://www.infolex.lt/portal/start_ta.asp?act=doc&fr=pop&doc=66150

3 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr>

4 PSO, Health Care for Women Subjected to Intimate Partner Violence or sexual Violence: A Clinical Handbook (Geneva: WHO Document Production Services, 2014), 8. <https://www.who.int/reproductivehealth/publications/violence/vaw-clinical-handbook/en/>.

5 Resolution adopted by the General Assembly on 20 December 2012 [on the report of the Third Committee (A/67/450 and Corr. 1)]: 67/146. Intensifying global efforts for the elimination of female genital mutilations A/RES/67/146. The Committee on the Elimination of Discrimination against women. General Recommendation No. 14. Female circumcision. 1990, A/45/38.

6 Miller, E. et al. Pregnancy coercion, Intimate Partners Violence, and Unintended Pregnancy. *Contraception* 81, 4 (April 2010): 316–322. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2896047/>.

7 Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences. Ms. Radhika Coomaraswamy, submitted in accordance with Commission on Human Rights resolution, 1995/85. 5 February, 1996. E/CN.4/1996/53

8 Enrique Javier Díez Gutiérrez, Enrique Javier Díez Gutiérrez, Prostitution and Gender-Based-Violence. *Social and Behavioral Sciences* 161 (2014): 96–101, https://www.researchgate.net/publication/272381155_Prostitution_and_Gender-based_Violence

(2003) „Dėl sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo“⁹, LR Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas (2000), kuriame nukentėjusieji nuo smurto artimoje aplinkoje turi teisę gauti antrinę teisinę pagalbą, neatsižvelgiant į LR Vyriausybės nustatytus turto ir pajamų lygius teisei pagalbai gauti dėl nusikaltimų atsiradusios žalos atlyginimo bylose, įskaitant atvejus, kai žalos atlyginimo klausimas yra sprendžiamas baudžiamojoje byloje.¹⁰

Tarptautiniu mastu yra svarbūs šie dokumentai. Visų pirma, JT konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (JT CEDAW¹¹), t.y. yra pirminis ir vienas pamatinių teisės aktų, kuriuo remiantis valstybės narės priima kitus teisės aktus. Kiti du kertiniai dokumentai yra JT smurto prieš moteris panaikinimo deklaracija¹² (1993) ir vadinam Pekino deklaracija bei veiksmų platforma (1995). Taip pat svarbi Nusikaltimų aukų teisių direktyva, kurioje „valstybės narės užtikrina, kad su aukomis tiek žodžiu, tiek raštu būtų bendraujama paprasta ir suprantama kalba. Tokiame bendravime atsižvelgiama į aukos asmenines savybes, įskaitant bet kokią negalią, kuri gali turėti poveikį gebėjimui suprasti ar būti suprastam“¹³. Dėl pagalbos teikimo negalią turinčioms moterims svarbi yra JT neįgaliųjų konvencija, kurios tikslas – skatinti, apsaugoti ir užtikrinti visų neįgaliųjų visapusišką ir lygiateisį naudojimąsi visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis, taip pat skatinti pagarbą šių asmenų prigimtiniam orumui“¹⁴. JT Neįgaliųjų teisių komitetas nurodė, kad valstybė turi taikyti tikslines priemones smurtui prieš moteris su negalia mažinti. 2016 m. komiteto rekomendacija Lietuvai – „stiprinti neįgaliųjų apsaugą nuo smurto, išnaudojimo ir prievartos, ypač neįgalių moterų ir mergaičių, kaip rekomenduoja Moterų diskriminacijos panaikinimo komitetas (CEDAW/C/LTU/CO/4), įsteigti visuotines ir prieinamas pagalbos aukoms paslaugas, įskaitant karštąsias linijas, prieglobsčio namus, pranešimų ir skundų teikimo mechanizmus; didinti informuotumą ir mokyti policiją, sveikatos priežiūros specialistus, socialinius darbuotojus ir kt., kaip teikti pagalbą neįgalios smurto aukoms.“

Pažymėtina, kad svarbus vaidmuo atitenka Žmonių su negalia teisių stebėsenos komisijai prie Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos, kurios tikslas – visoms atsakingoms valstybės institucijoms teikti rekomendacijas dėl JT neįgaliųjų te-

9 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.211886?jfwid=e3vixdggw>

10 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5b22ac50bad911ea9a12d0dada3ca61b?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=db940ac0-427e-44b2-af4c-d42fd0646173>

11 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.25227?jfwid=i3h7wea7f>

12 <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/095/05/pdf/N9409505.pdf?OpenElement>

13 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>

14 [tps://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.335882](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.335882)

isių konvencijos nuostatų įgyvendinimo.¹⁵ Taip pat būtina pažymėti ir ES 2021-2030 m. neįgalųjų teisių strategiją „Lygybės Sąjunga“, kurioje išdėstyta, kad „lygios galimybės dalyvauti, siekiant apsaugoti neįgalius asmenis nuo bet kokių formų diskriminavimo ir smurto.“¹⁶

15 <https://lygybe.lt/lt/nezinomas-zmoniu-su-negalia-seimu-gyvenimas-bendruomeneje?fbclid=I-wAR0L-nqQtQTyvY8aCMxuNwE2z8HGv3hZsFbYL6aoEK4uW28CQjtNF2zw8qQ>

16 <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1484&langId=lt>

**SPECIALISTŲ, DIRBANČIŲ APSAUGOS NUO
SMURTO, PAGALBOS, PASLAUGŲ TEIKIMO
IR PREVENCIJOS SRITYSE, APKLAUSOS
ANALIZĖ**

Specialistų apklausa vyko nuo 2021 04 23 iki 2021 05 24 d. Išsiųsti 239 klausimynai teisėsaugos/teisėtvarkos, SKPC, sveikatos, švietimo bei socialines paslaugas teikiančių įstaigų darbuotojams. Buvo gauti 103 specialistų atsakymai, kurie pasiskirstė taip:

Teisėsauga/teisėtvarka	52	50,5%
Socialines paslaugas teikianti įstaiga	25	24,3%
SKPC	18	17,5%
Sveikatos įstaiga	5	4,9%
Kita	3	2,9%

Klausimynus užpildė 87 (84,5%) moterys, 13 (12,6%) vyrų ir 3 (2,9%) kitos lyties asmenys.

APIBENDRINIMAS. Visų pirma, nežiūrint į pakartotinį siuntimą, nė vienas švietimo srities darbuotojas neužpildė klausimynų, kas iš karto suponuoja išvadą, kad švietimo darbuotojai nemato savo vaidmens nei apsaugos nuo smurto, nei pagalbos, nei paslaugų ar prevencijos srityje. Panašiai galima pasakyti ir apie sveikatos apsaugos sritį, iš kurios klausimynus užpildė tik 5 specialistai.

Daugumai specialistų trūksta informacijos apie institucijas, teikiančias apsaugą, pagalbą ar paslaugas smurtą patyrusioms moterims, turinčioms klausos ar regos negalią, arba seksualinės prievartos aukoms. Apie pusę specialistų trūksta psichologijos žinių, nemažai daliai – teisinių, medicinos žinių ir smurto atpažinimo įgūdžių.

Pagrindiniu pagalbos sistemos nukentėjusioms negalią turinčioms moterims trūkumu respondentai laiko informacijos stoką. Tą patvirtina ir gilesnė analizė. Nors dauguma specialistų žino apie SKPC egzistavimą, tačiau didžioji dalis jų nežino, ar tie centrai prieinami klausos ir regos negalią turinčioms moterims, ir tik apie 10% tiki, kad SKPC joms gali suteikti efektyvią pagalbą. Blogiausia, kad tik apie penktadalis policijos pareigūnų tiki šios pagalbos efektyvumu, todėl jų privalomi veiksmai, nukreipiant nukentėjusias į SKPC, gali būti formalūs.

Panašūs rezultatai gauti ir seksualinio smurto atveju. Kad SKPC suteikia tokioms moterims kokybišką pagalbą, galvoja tik apie trečdalis specialistų, žinančių SKPC, bet nederbančių juose, todėl pagrįstai galima tikėtis, kad tik tas trečdalis rimtai rekomenduos savo klientėms kreiptis į SKPC. Tą patį galima pasakyti ir apie policijos pareigūnus. Tai patvirtina prielaidą, kad policijos pareigūnai dažnai nukreipia nukentėjusias nuo smurto moteris į SKPC tik formaliai, todėl, kad jie privalo. Tačiau patys netiki šios pagalbos efektyvumu bei kokybe.

Kaip tobulinti SKPC darbą, kad pagalba mūsų aprašomoms grupėms būtų prieinamesnė ir kokybiškesnė, daugiau kaip pusė respondentų nežinojo, o ketvirtadalis siūlė stiprinti ir plėsti informacijos sklaidą.

Daugiau kaip pusė apklaustų specialistų galvoja, kad pagalbos teikimas klausos ar regos negalią turinčioms moterims nesiskiria nuo jos teikimo tų pačių grupių vyrams. Tuo tarpu apie tris ketvirtadalius specialistų sutiko, kad apsauga ar pagalbos ir paslaugų teikimas nukentėjusioms nuo smurto artimoje aplinkoje klausos ar regos negalią turinčioms moterims skiriasi nuo pagalbos kitoms moterims. Dažniausiai pabrėžiami šie skirtumai: sunkiau pasiekama informacija apie apsaugą smurto artimoje aplinkoje atvejais, informacija apie pagalbą ir socialines paslaugas, fiziškai sunkiau pasiekiamos teikiančių pagalbą institucijų patalpos bei sunkiau ar neįmanoma susisiekti su pagalbą teikiančiaisiais telefonu ar internetu. Apie trečdalį respondentų galvoja, kad:

- Klausos ar regos negalią turinčios moterys dažnai patiria smurtą iš jas globojančio/priziūrinčio asmens,
- Socialiniai darbuotojai neaplanko neįgaliųjų, jei jie patys nesikreipia,
- Neįgaliųjų organizacijos nesusisiečia su neįgaliaisiais, jei jie patys nesikreipia

Tik trečdalis apklaustų specialistų galvoja, kad apsauga ar pagalbos ir paslaugų teikimas patyrusioms seksualinę prievartą moterims skiriasi nuo pagalbos teikimo kitokių smurtą artimoje aplinkoje patyrusioms moterims. Išvardyti šie skirtumai: seksualinį smurtą patyrusios moterys labiau pažeidžiamos, jos rečiau apie tai kalba ir kreipiasi, o kai nesikreipia, niekas ir nežino, pagalba reikalauja didesnio jautrumo, aukštesnės kompetencijos ir pan.

Beveik pusė respondentų atsakė, kad jų darbovietėse yra tam tikri algoritmai ar nurodymai, kaip elgtis, teikiant apsaugą ar pagalbą nukentėjusioms nuo seksualinės prievartos moterims, o kiek daugiau nei pusė atsakė, kad tokių algoritmų neturi. Apie tokius algoritmus ar nurodymus dažniausiai žino sveikatos įstaigų darbuotojai bei teisėsaugos ar teisėtvarkos pareigūnai, o mažiausiai – SKPC bei socialines paslaugas teikiančių įstaigų darbuotojai bei užimantys vadovaujančias pareigas.

Mūsų pasiūlytas priežastis, kodėl didelė dalis nukentėjusių nuo seksualinės prievartos moterų nesikreipia pagalbos, apklaustieji specialistai išrikiavo taip:

- Dėl gėdos jausmo (84,5%);
- Netiki, kad kas nors gali padėti (76,7%);
- Dėl baimės, kad smurtautojas susidoros (71,8%);
- Dėl baimės, kad sužinos vyras/partneris/draugas ir paliks (59,2%);
- Nežino, kur kreiptis (45,6%);

- Galvoja, kad policija kaltins pačią auką (42,7%);
- Netiki, kad SKPC gali suteikti kvalifikuotą pagalbą (31,1%);
- Galvoja, kad socialines ir kito pobūdžio paslaugas teikiantys darbuotojai kaltins pačią auką (29,1%);
- Galvoja, kad medikai kaltins pačią auką (28,2%).

Buvo ir kitų atsakymų: kad nukentėjusios bijo būti pasmerktos visuomenės ar artimųjų; bijo ilgų teisinių procesų; vėl ir vėl išgyventi tą patį košmarą liudijant, pasakojant istoriją; pačios jaučiasi kaltos; netiki, kad pavyks įrodyti patirtą seksualinę prievartą, o ją patyrus nuo partnerio – kad nebus, kur gyventi. Kai kurie respondentai nurodė, kad gali būti kelios išvardytos priežastys.

Daugumos respondentų vertybinės nuostatos į prievartą seksualiniuose santykiuose – pažangios, tačiau vyrų (kurių buvo nedidelė grupė) požiūris skiriasi, jie labiau laikosi tradicinių stereotipų. Į tai reikia atsižvelgti įvairiuose mokymuose. Pritarimas ar nepritarimas anketoje pateiktiems teiginiams parodė, kad daugumos specialistų nuostatos yra modernios, paremtos moksliniais įrodymais, o ne mitais ir tradiciniais stereotipais. Kaip ir kituose tyrimuose, Lietuvos gyventojai labiau linkę savo pritarimą išreikšti „sutinku“ ar „nesutinku“, rečiau „visiškai sutinku“ ar „visiškai nesutinku“. Tačiau sudėjus sutinkančių ar nesutinkančių procentus, vaizdas visiškai aiškus. Iš šių vertinimų išsiskiria du teiginiai, kur apklaustieji naudojo griežčiausią nuomonę, t. y. net 68,9 % visiškai sutinka, kad moteris gali būti išprievartauta savo sutuoktinio, ir analogiškai 62,1 % visiškai nesutinka, kad moteris privalo turėti lytinius santykius su sutuoktiniu/partneriu, net jei ji pati to nenori. Taigi apklaustieji turi tvirtą nuomonę dėl beveik visų teiginių. Išsiskiria tik vieno teiginio vertinimas. Nors dauguma (53,4 %) apklaustųjų nesutinka arba visiškai nesutinka, kad prievartautojai prievartauja dėl nevaldomos aistros, tačiau didelė dalis (46,6 %) su tuo sutinka arba visiškai sutinka. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad moterų ir vyrų atsakymai gerokai skiriasi. Tiesa, vyrų grupė per maža griežtoms išvadoms (tik 13 asmenų), procentų skaičiavimui, bet orientacines tendencijas galima matyti: moterys vertina pateiktus teiginius griežčiau nei vyrai, dažniau „visiškai sutinka“ arba „visiškai nesutinka“. Kai kurių teiginių vertinimai priešingi: kad prievartautojai prievartauja dėl nevaldomos aistros sutinka daugiau kaip du trečdaliai vyrų, tuo tarpu su tuo nesutinka absoliuti dauguma moterų (88,5 %). Daugiau nei pusė vyrų sutinka su tuo, kad kaltinimai išprievartavimu dažnai būna melagingi, o absoliuti dauguma moterų (86,2 %) su tuo nesutinka. Apie trečdalis vyrų sutinka su tuo kad moterys, kurios dėvi trumpus sijonus ir galias iškirptes, šaukiasi išprievartavimo, kad prievartos aukos būna jaunos ir gražios, ir kad prievartaujama moteris visada gali sustabdyti prievartautoją, jei ji to nori.

Su šiais teiginiais sutinkančių moterų labai mažai. Todėl galima padaryti išvadą, kad jeigu vyrai sudarytų apie pusę apklaustųjų, respondentų požiūris į seksualinę prievartą nebūtų toks pažangus.

Apibendrinant specialistų, kurie teikia apsaugą, pagalbą, paslaugas nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje ar dalyvauja prevencijoje, galima padaryti šias pagrindines išvadas:

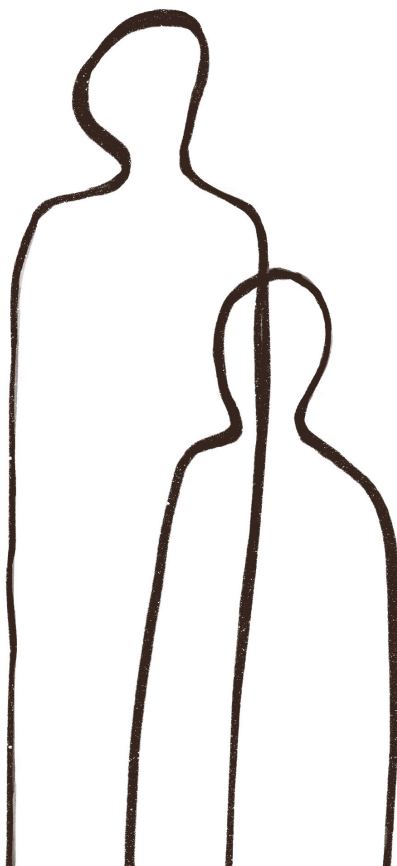
- Pagalbos teikimas turinčioms klausos ar regos negalią moterims ar nuo seksualinio smurto nukentėjusioms moterims skiriasi nuo pagalbos teikimo kitoms moterims;
- Šiuo metu teikiamai pagalbai trūksta žinomumo, prieinamumo bei kompetencijų;
- Turinčioms klausos ir regos negalią moterims dabartinė informacija apie galimą pagalbą greičiausiai neprieinama;
- Patys specialistai turi per mažai informacijos apie galimą pagalbą nukentėjusioms nuo smurto klausos ir regos negalią turinčioms bei nukentėjusioms nuo seksualinio smurto moterims.

.

**SPECIALISTŲ, TEIKIANČIŲ APSAUGĄ, PA-
GALBĄ AR PASLAUGAS, DISKUSIJA FOKUS
GRUPĖSE**

2021 06-09 mėn. suorganizuotos 4-rių fokus grupės, kuriose dalyvavo 47 specialistai. Fokus grupių interviu tyrimą atliko 4-rių organizacijos – Kaune, Klaipėdoje, Tauragėje ir Šiauliuose. Jų metu buvo siekiama išsiaiškinti pagalbos teikimo nukentėjusioms nuo seksualinės prievartos ar turinčioms klausos ar regos negalią moterims ypatumus, turimų specialių žinių ir įgūdžių pakankamumą, teikiamą pagalbą, jos teikimo sunkumus bei problemas, specialisto požiūrį į klientą, tarpinstitucinį bendradarbiavimą bei prašoma pateikti pasiūlymus pagalbos teikimo gerinimui. Dvi fokus grupės buvo skirtos pagalbos prieinamumo moterims, turinčioms fizinę negalią ir patiriančioms smurtą artimoje aplinkoje, situacijos analizei ir dvi - patiriančioms seksualinę prievartą artimoje aplinkoje.

Toliau pateikiama analizė pagal atskiras tikslines grupes.

MOTERYS, PATIRIANČIOS SEKSUALINĘ PRIEVARTĄ ARTIMOJE APLINKOJE

Kaip teigia specialistai, pranešimų apie tokio pobūdžio nusikaltimus artimoje aplinkoje nėra daug.

<...> Aš jau 14 metų dirbu teisme, tai ant rankų pirštų galėčiau suskaičiuoti, kiek man teko tokių bylų nagrinėti. Aš manau, kad ne dėl to, kad tokių bylų mažai būtų, kad ir teismą ne visi pasiekia <...>

<...> Dirbu Specializuotos kompleksinės pagalbos centro konsultante. Niekada nesu gavęs pranešimo iš policijos, kad būtų nukentėjusi moteris nuo seksualinio smurto artimoje aplinkoje. Susisiekus, užmezgus ryšį yra buvę, kad moterys pasipasakoja, jog patyrė seksualinį smurtą nuo partnerio... <...>

Specialistai pastebėjo darbo patirties specifiškumą, išskirtinumą, kad tai jautri, intymi, privati tema, kad vis dar tabu apie tai kalbėti, akcentavo ilgalaikės pagalbos būtinumą.

<...> Taip, aišku, specifiškumas yra. Aplamai teismo medicinos darbas yra specifinis. <...> kad dėl seksualinės prievartos subtilumo, kad tuo ši problema yra sudėtinga. Taip pat daugiau teismo medicinos ekspertų yra vyrų. Ne visada mes turime galimybę, kad auką apžiūrėtų moteris. Pvz.: jei aš budžiu šią parą, tai iš niekur kitur moters ir nepaims. Dar jei dienos metas, tai mes turime galimybę paprašyti, kad sukaitaliotų. Kas dar iš tos specifikos, kad emociškai sunkiausia yra su vaikais dirbti. <...>. Tai va, specifika tokia, kad kartais tenka įkalbinėti, ypač kaip ir sakiau, kai kalba eina apie priešingos lyties... Gėdijasi nusirengti, gėdijasi apžiūros. <...>

<...> Tas žodis „seksualinė“ nurodo, kad yra jautri tema, labai intymi ir privati tema ir dažnai dar tabu tema <...>

Specialistai įvardino sunkumus ir problemas, su kuriomis jie susiduria. Tai:

- Nukentėjusio asmens apklausa vyksta kelis kartus, daug formalumo, neretai policijos pareigūnai nesuvokia ir tinkamai neįvertina problemos rimtumo;
- Nukentėjusiosios keičia parodymus, grįžta pas smurtaujančią asmenį ar apskritai vengia prisipažinti;
- Moterų specialisčių trūkumas (nukentėjusioji yra apžiūrima vyriškos lyties medicinos ekspertų);
- Skubotos gydytojų (ginekologų) apžiūros paties gydytojo ir kitų planinių pacientų laiko sąskaita;
- Ligoninių kasos atskirai nefinansuoja tokio pobūdžio darbo;

- Skubotos teisėsaugos specialistų apklausos dėl egzistuojančių laiko apribojimų;
- Ikiteisminio tyrimo atlikimo terminų ribojimas;
- Nukentėjusių asmenų psichinė negalia;
- Kreipimasis dėl patirtos prievartos praėjus ilgam laiko tarpui po įvykio, kai tampa neįmanoma surinkti nusikaltimo įrodymų;
- Informacijos sklaidos apie problemą trūkumas;
- Nevyksta vidinė komunikacija, bendradarbiavimas tarp specialistų, susijusių su konkrečiu atveju.

Pasak specialistų, pasitaiko atvejų, kuomet nukentėjusios moterys yra kaltinamos ir tai sulaiko jas kreiptis pagalbos. Seksualinė prievarta susijusi ne tik su gana intymia ir privačia asmens erdve, bet ir su žmogaus įsitikinimais, moralinėmis vertybėmis, kurios įtakoja žmogaus jausmus – gėdą, kaltę, ir tai neretai tampa kliūtimi kreiptis pagalbos.

<...> Ir tada tame ikiteisminiame posėdyje, jis vyko N rajone, man teko stovėti akistatoje prieš keturis advokatus, nes buvo keturi asmenys, kurie prievartavo, grupinis, nu tai jo, tai tikrai nelengva. Ir gauni ten visokių klausimų, kad ten ir fantazuoji ir ne taip matai tą situaciją ir ne taip supranti, nors ten buvo aiškiai išžaginimas <...>.

<...> Dirbu su šeimom. Kaimo vietovėje. Pasakysiu kad moterys labai bijo, bijo prisipažinti, įvardinti, ką patiria, bijo artimųjų reakcijos. Ji sakydavo „gėda rašyti pareiškimą policijai, nes sakys kad aš meluoju“

Specialistų pasiteiravus, kaip jie mano, kiek pačios nukentėjusiosios kreipiasi pagalbos, ar yra linkusios kreiptis, bei, jų manymu, kokios galimos nesikreipimo priežastys, jie įvardijo: asmens psichologinę būseną po patirtos traumos, to pasekmės – noras greičiau pamiršti tai, kas įvyko; išgyvenamas patirtos prievartos skausmas; tai, kad vis dar tenka „eiti“ per daug įstaigų, susitikti su daug specialistų, kuriems vėl ir vėl viską reikia pasakoti, o kalbėti apie tai sunku; nežinojimas, kas laukia ateityje; prievartą linkusios nuslėpti todėl, kad netiki, jog gali padėti, bijo, kad bus kaltinamos, gėda; tai, kad seksualinė prievarta ypač jautri tema; dėl prievartautojo daromo spaudimo; vis dar egzistuojančios nuostatos, kad žmonos pareiga seksualiai tenkinti savo vyrą.

<...> Klientės skundžiasi, kad per daug tarnybų, per daug specialistų, kur jos vėl ir vėl turi pasakoti, kas atsitiko. Pačios pasimeta, kam ir ką kalba <...>

<...> Dabar visiškai neseniai turėjau seksualinę prievartą šeimoje, tai toks atvejis tikrai labai žiaurus. Moteris visiškai to nesupranta, ji suvokia, kad tai yra jos pareiga, jinai žmona ir turi tą daryti <...>

<...> arba akistata su kaltininku. Tai vėlgi toks verčiantis nejaukiai jaustis. Ir

yra tekę matyti akistatas, kuriose aukos pasiduoda ir pripažįsta viską, ką sako kaltininkas <...>.

Fokus grupėje dalyvavusių specialistų nuomonė apie tai, ar nukentėjusiosioms pakanka informacijos apie teikiamą pagalbą ir paslaugas, ar ji yra prieinama, tokia, kad kaip ir yra iš dalies teikiama informacija, dalijamos skrajutės apie pagalbos galimybes arba žmonės tiesiog žino, kad tokiais atvejais reikia kreiptis į policiją, tačiau tokios informacijos trūksta, ypač kaimiškose vietovėse.

Fokus grupėje dalyvavę specialistai teigė, kad kai kuriose srityse (teismas, socialinių paslaugų įstaigos, prokuratūra) pagalbą teikiančių specialistų kompetencijos lygis keičiasi, tačiau tuo pačiu jie pastebi, kad neretai nukentėjusiosios susiduria su specialistų nekompetencija, nepasirengimu tinkamai, profesionaliai reaguoti į tokį klientą, pasimetimu, nežinojimu, kaip pasielgti tuomet, kai apklausos metu nukentėjusiąją užvaldo stiprios emocijos. Taip pat specialistai pastebi, jog vis dar daugeliu atvejų tokių bylų ikiteisminis sklandus nagrinėjimas priklauso nuo daugelio faktorių, kurie lemia, kaip greitai ir sklandžiai bus byla išnagrinėta nukentėjusiosios naudai.

Pasiteiravus specialistų apie specializuotų specialistų ar specialių žinių turėjimą darbui su seksualinę prievartą patyrusiais asmenimis, jų atsakymai buvo įvairūs: <...> *Yra specializuoti žmonės, Sunkių nusikaltimų valdyba. Žmonės dirba su šito tipo bylom, Žmonės turi patirtį <...> (F1.2.4.1).*

<...> *ikiteisminio tyrimo metu mes turime tokias rekomendacijas, kaip nukentėjusiosios apsaugos poreikių vertinimas. Tos rekomendacijos vertina nukentėjusiosios specialiuosius poreikius ir ten yra numatyti tam tikri veiksmai, kai įvertinus, nustačius tam tikrą bylų sistemą, mes galėtume spręsti, kad kažkokie tai veiksmai galėtų būti atliekami. Sakykim, neviešas bylos nagrinėjimas, lydinčio asmens dalyvavimas, tos pačios srities pareigūno atliekama apklausa, besispecializuojančio pareigūno atliekama apklausa, informavimas apie paleidimus į laisvę, atstovavimas kažkokio tai advokato. Po to yra apklausa daugiau nei vieną kartą. Tai tokie dalykai rekomendacijose yra surašyti. Jei žiūrėti iš praktikos, tų rekomendacijų mes turim įvertinti specialų poreikių algoritmą.<...> (F1.2.4.2).*

<...> *Berods Socialinės apsaugos ir darbo ministerija yra parengusi teisės akto projektą, ten yra aprašas, kaip elgtis su moteriškos lyties seksualinės prievartos aukomis, ir dar toks vadovėlis, gal teko matyti, gal ne „Seksualinis smurtas: profesionalaus elgesio taktika“ <...> (F1.2.4.5).*

<...> *Bendrujų žinių nepakanka, turi būti specializacija dirbant su smurto artimoje aplinkoje aukomis. O ypač su seksualinio smurto <...> (F2.2.4.2).*

<...> Seksualinio smurto aukoms turi teikti pagalbą specializuoti specialistai. Aš už specializaciją <...> (F2.2.5.1).

Specialistai pastebėjo, kad asmenys, patyrę seksualinę prievartą, ne visuomet žino, kaip reikia elgtis, kad išsaugoti įkalčius, kurie vėliau yra labai svarbūs įrodinėjant padarytą nusikaltimą.

Diskutuojant apie institucijas, su kuriomis specialistai bendradarbiauja smurto artimoje aplinkoje atvejais, buvo pažymėta, kad teisės aktuose reglamentuojami tarpinstitucinio bendradarbiavimo algoritmai praktikoje įgyvendinami dažniausiai taip, kaip numato tų institucijų, įstaigų darbo reglamentai ar pagalbos teikimo tvarkos aprašai. Teismas bendradarbiauja su ekspertizės tarnybomis, institucijomis, kurios vykdo teisingumą, NVO; prokuratūra - su ikiteisminio tyrimo pareigūnais, teismais, NVO, dalyvauja tarpinstituciniame bendradarbiavime; policija - su prokuratūra, generaline policija, teismais, NVO, dalyvauja tarpinstituciniame bendradarbiavime; medicinos įstaiga - su policija, tyrėjais, 112, teismais; teismo medicinos tarnyba - su policija, prokurorais, teismais, NVO, dalyvauja tarpinstituciniame bendradarbiavime; SKPC - su teisėsauga, prokuratūra, teismu, dalyvauja tarpinstituciniame bendradarbiavime; socialinės įstaigos - teikiant pagalbą socialinės rizikos šeimoms. Bendradarbiavimo sunkumai:

- Tyrėjai turi pateikti raštišką prašymą gydymo įstaigai dėl leidimo apžiūrai, kas pailgina laiką nuo smurto iki apžiūros;
- Nėra specializuoto centro, teikiančio pagalbą nukentėjusiems nuo seksualinės prievartos;
- Nėra pagalbos procesą koordinuojančio asmens;
- Skirtingų institucijų nenoras bendradarbiauti dėl didelio užimtumo, darbo krūvio;
- Nėra pagalbos algoritmo.

Fokus grupės dalyvių paklausus, kokius pasiūlymus jie pateiktų, kad teikiama pagalba ar paslaugos nukentėjusiosioms tenkintų visus, jie pastebėjo keletą reikšmingų dalykų, t. y. turėtų būti:

1. Specialistas, kuris galėtų atskirti nukentėjusiąją nuo aplinkos, teiktų pagalbą bei visą būtiną informaciją, lydėtų į institucijas;
2. Didesnis nukentėjusių moterų ištyrimo prieinamumas;
3. Atsisakyta dvigubo nukentėjusiosios apklausinėjimo;
4. Sukurtas pagalbos algoritmas, kaip smurto artimoje aplinkoje atvejais turėtų būti suteikiama kompleksinė pagalba;
5. Į nukentėjusį asmenį orientuotas požiūris;

6. Didesnė informacijos sklaida tarp institucijų apie pagalbą;
7. Susitikimai, diskusijos su socialinėmis tarnybomis, NVO, susijusiomis medicinos bei teisėsaugos įstaigomis;
8. Policijos ir socialinę bei psichologinę pagalbą teikiančių tarnybų bendradarbiavimas;
9. Pagalbą ar paslaugas teikiančių specialistų specializacija;
10. Teismo atstovai bendradarbiautų ir bendrautų su nukentėjusiais prieš po-sėdį.

Fokus grupių dalyviai taip pat pasidalino, kaip jie matytų didesnę informacijos prieinamumą ar sklaidą nukentėjusiems nuo seksualinės prievartos asmenims

1. Informuoti nukentėjusiąją apie apklausų ypatumus, skatinti kreiptis pagalbos;
2. Informuoti apie proceso galimybes, lydintį asmenį;
3. Kartu su teismo pranešimu siųsti informaciją, kur gali kreiptis dėl pagalbos, arba kad apie tai informuotų ikiteisminio tyrimo pareigūnas;
4. Teisme turėtų gauti pagalbos tarnybų kontaktus, informaciją apie teismo procesą.

MOTERYS, TURINČIOS FIZINĘ NEGALIĄ IR PATIRIANČIOS SMURTĄ ARTIMOJE APLINKOJE

Aukos kaltinimas – vieną iš svarbiausių priežasčių, dėl kurių smurtą artimoje aplinkoje patyrę asmenys nesikreipia pagalbos.

<...>, „Nesikreipia, nes yra stigma, aš kaip nors pati išsispręsiu, pati susitvarkysiu, gėda yra, bet svarbu yra žinoti, kur kreiptis.... <...> (F3.3.1.1)

<...> kurčiųjų rate mes sprendžiame problemas. Kurtieji labai gėdijasi. <...> (F3.3.1.2)

<...> Mes, kurtieji, nenorime, kad dar kas nors žinotų, jog yra blogai. <...> Dar moteriai yra gėda, kas vyksta šeimoje <...> (F3.3.1.3)

Informacijos, atitinkančios šios nukentėjusiųjų grupės individualius poreikius, trūkumas įvardijamas kaip svarbiausias veiksnys, įtakojantis apsaugos, pagalbos ir paslaugų smurtą artimoje aplinkoje patyrusioms moterims. Pažymėtina, kad šiuo atveju svarbu užtikrinti ne tik sistemingą informacijos apie apsaugą, pagalbą ir paslaugas viešinimą įvairiais kanalais, bet ir šios informacijos pateikimą klausos ar regos negalią turinčioms moterims suprantama kalba.

<...> „Lankstinukuose yra pateikiama per daug informacijos, turi būti trumpai ir aiškiai. Informacija turi būti pateikiama mokyklos svetainėse, poliklinikoje stende, keletas sakinių kur kreiptis...“ <...> (F3.1.1.9)

<...> Dažniausiai su kuo mes susiduriame – tai yra viešinimo problema. Jeigu bus stiprus viešinimas, tai bus ir atgalinis ryšys. Kartais kai susiduriame su problema – tiesiog nežinome kur kreiptis, dažniausiai tas nežinojimas priveda prie to, kad tu nusivili ir tiek. <...> (F4.3.2.3)

<...> jei visą informaciją turėtų kurčiųjų draugija, kuri viską pasakytų, kur kaip kreiptis atsidūrus tokioje situacijoje, tada būtų pagalba <...> (F4.3.2.4)

Vertindami apsaugos, pagalbos ir paslaugų prieinamumą, specialistai akcentuoja tarpinstitucinio bendradarbiavo, specialistų turimų kompetencijų, empatijos nukentėjusiesiems trūkumą.

<...> Reikia bendradarbiavimo su neįgaliųjų organizacijomis, o jos viduje turėtų skleisti tą žinią <...> (F4.3.3.2)

<...> Dažnai institucijos padaro tik tai, kas numatyta tvarkos aprašuose, trūksta žmogiškumo sprendžiant vienas ar kitas problemas (neįgalieji) <...> (F4.4.2.1)

<...> Daugiau empatijos nukentėjusiajam <...> (F4.5.5.1)

Specialistai sutiko, kad apsauga ar pagalbos ir paslaugų teikimas nukentėjusioms nuo smurto artimoje aplinkoje klausos ar regos negalią turinčioms moterims skiriasi nuo pagalbos teikimo klausos ar regos negalios neturinčioms moterims.

<...> moteris, turinti klausos negalią, patyrė smurtą ir su ja buvo bendrauta, mūsų konsultantė bendravo žinutėmis, intensyviai bendravo ir vieną dieną konsultantė gavo žinutę, kad ji eina žudyti. Konsultantė kreipėsi į policiją, buvo labai greitai sureaguota pareigūnų, tikrai labai atsakingai pasižiūrėjo ir surado tą moterį ten kažkur parke, kažkur ten. Intensyviai buvo su ta moterimi palaikomas žinutėmis kontaktas. Konsultantei didžiulis šokas buvo iš tikrųjų labai, labai. Ir šiaip tokia situacija, atrodo, paskambintum, o čia sėdi ir lauki žinutės - atrašys, neatrašys. Nu <...> Būna atvejų, kitaip su jais nepabendrausi, tai bendraujama per specialistus <...> (F4.1.2.2)

<...> kai žmogus nemato, tai ko jam reikia, kad perskaitytų informaciją. Reikia turėti patikimą žmogų, nes kaip kitaip, maža ką ten sakys, einam į banką ten paukščiuką uždėsi, gal man paskolą paimsi <...> (F4.1.2.3)

Fokus grupės dalyviai sutiko, kad reikia didinti savo kompetencijas, dalyvaui tobulinimosi programose, taip pat keisti savo požiūrį į paslaugų teikimą. Dauguma specialistų pabrėžė techninių priemonių ir gestų vertėjų trūkumą.

<...> „Bendrauti reikėtų subtiliai, kiekvienas proceso dalyvis tokioje situacijoje turi turėti gestų vertėją, artimą asmenį, kuriuo pasitiki....“ <...> (F3.1.2.1)

<...> „Ilgūdžių neuštenka ir jų niekada nebus per daug. Nėra pakankamai specialistų, kurie teiktų pagalbą (vertėjų) ...“ <...> (F3.1.2.6.)

Pasiteiravus specialistų apie specializuotų specialistų ar specialių žinių turėjimą darbui su moterimis, turinčiomis klausos ir regos negalią, atsakymai buvo įvairūs:

<...> „Žinių pakankamai nėra ir jų reikia. Nėra pakankamai specialistų (vertėjų)...“ <...> (F3.2.1.2)

<...> Mano darbo pobūdis – dalyvavimas bylose, teisme, ginant nukentėjusiojo teises (prokurorė), žinių turiu, nes dirbu daug metų <...> (F4.2.1.3)

<...> Dažniau turėtų būti organizuojami mokymai įvairių sričių specialistams <...> (F4.2.4.1)

<...> Dažnai institucijos padaro tik tai, kas numatyta tvarkos aprašuose, trūksta žmogiškumo sprendžiant vienas ar kitas problemas (neįgalieji) <...> (F4.4.2.1)

<...> Specialisto kompetencija yra ugdoma per mokymus, jų pačių domėjimosi savo veiklos sritimi. Svarbu dalintis informacija su kitais specialistais – vienas ne viską gali išspręsti (soc. darbuotojas) <...> (F4.5.3.1)

Vertindami smurtą artimoje aplinkoje patyrusių asmenų apsaugos, pagalbos ir paslaugų nukentėjusiesiems teikimo srityse dirbančių institucijų ir įstaigų turimus žmogiškuosius išteklius, projekto metu atliktoje apklausoje dalyvavę specialistai pabrėžia keletą specifinių problemų, susijusių su smurtą artimoje aplinkoje patyrusiomis moterimis, turinčiomis klausos ar regos negalią, specialistai įvardino tokius sunkumus ir problemas, su kuriomis jie susiduria. Tai:

gestų kalbos vertėjų trūkumas, specialistų žinių ir įgūdžių trūkumas bei psichologų trūkumas.

<...> pačioms institucijoms yra sudėtinga, nes neturi gestų vertėjo <...> (F3.1.4.1)

<...> žinių labai reikia bei specialistų<...> (F3.2.2.1)

<...> žinių pakankamai nėra ir jų reikia. Nėra pakankamai specialistų (vertėjų) <...> (F3.2.3.1)

<...> dažniausiai su kuo mes susiduriame -tai yra viešinimo problema. Jeigu bus stiprus viešinimas, tai bus ir atgalinis ryšys <...> (F4.3.2.3)

<...> problemą matau – pas mus trūksta psichologų, ten didelės eilės. Bet kiek žinau, tai visoje šalyje dabar problematiška gauti nemokamą psichologo pagalbą <...> (F4.4.2.3)

Patys specialistai įvardina, kad darbą su nukentėjusiais asmenimis apsunkina ir bendradarbiavimo iššūkiai tarp pačių institucijų ir įstaigų.

<...> yra labai sudėtinga duomenų apsauga. Mes negalime dalintis duomenimis ir priimti duomenų ir gaunasi toks užburtas ratas, jie sustoja vienoj vietoj. Tai sustabdo mus tam tikram taške – mes žinom, bet dirbti kartu negalime <....> (F4.1.3.2)

<...> sunkumai, manau, gydymo įstaigos, nes ne visada nori bendradarbiauti <...> apsunkintas bendradarbiavimas su Vaikų teisių tarnyba <...> (F4.1.3.7)

Fokus grupės dalyviai turėjo ir pasiūlymų, kad teikiama pagalba ar paslaugos nukentėjusiosioms tenkintų visus. Specialistai pripažįsta, kad svarbu ugdyti turimas kompetencijas, didinti empatiją, supratimą.

<...> turi būti pateikta informacija taip, kaip reikalinga negalią turintiems žmonėms, kad juos pasiektų, reikia aiškintis, kokios jiems reikia informacijos <...> (F3.1.1.8)

Ypatingai atkreipia dėmesį, kad klausos/regos negalios atvejais svarbūs gestų vertėjai, kurie būtų kompetentingi. Taip pat aiški informacija.

<...> manau, labai svarbu yra vertėjas. Svarbus požiūris ir neparodyti, kad tas žmogus turi negalią, ir elgtis įprastai <...> (F3.1.1.1)

<...>bendrauti reiktų subtiliai, kiekvienas proceso dalyvis tokioje situacijoje turi turėti gestų vertėją, artimą asmenį, kuriuo pasitiki <...> (F3.1.2.1)

<...> lankstinukuose yra pateikiama per daug informacijos, turi būti trumpai ir aiškiai. Informacija turi būti pateikiama mokyklos svetainėse, poliklinikoje stende, keletas sakinių kur kreiptis <...> (F3.1.1.9)

<...> turi būti vienas numeris įvestas negalią turintiems asmenims ir aiškiai paskirstyta, kas sprendžia <...> (F3.4.1.1)

Specialistai atkreipia dėmesį, kad regos atveju svarbus palydėjimas.

<...> kalbant išskirtinai dėl regos ir klausos negalią turinčių žmonių, tai jiems pirmiausia reikalinga palyda, gestų vertėjas. Bendrai kalbant – jei jau yra smurtas šeimoje, tai pagalba reikalinga ir moteriai, ir vaikams <...> (F4.5.1.1)

Specialistai pabrėžia ir tarpinstitucinių mokymų svarbą, kurių metu būtina keistis žiniomis ir patirtimi su kitų institucijų ir įstaigų specialistais, dirbančiais apsaugos, pagalbos ir paslaugų teikimo smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims srityse.

Fokus grupėje dalyvavę specialistai pripažįsta tarpinstitucinio bendradarbiavimo svarbą:

<...> Bendradarbiavimas tarp visų institucijų yra būtinas <...> (F3.4.3.1.)

<...> Bendradarbiavimo privalumai akivaizdūs. Kai vieni negalime ar ne mūsų kompetencijai tą problemą išspręsti, galime kreiptis pagalbos į kitą tarnybą, instituciją <...> (F4.4.3.1.)

Specialistų diskusija fokus grupėse apie institucijas, su kuriomis jie bendradarbiauja smurto artimoje aplinkoje atvejais, atskleidžia tai, kad teisės aktuose reglamentuojami tarpinstitucinio bendradarbiavimo algoritmai praktikoje įgyvendinami iš dalies. Pažymėtina, kad daugiausia skirtingų institucijų specialistų, su kuriais bendradarbiauja smurto artimoje aplinkoje atvejais, įvardija policijos pareigūnai, vaiko teisių, SKPC, socialinių paslaugų specialistai. Prokuratūros ir probacijos pareigūnai pagrindiniais partneriais įvardija kitų teisėsaugos institucijų atstovus. Savivaldybės administracijos ir sveikatos priežiūros specialistai, jaunimo organizacijų atstovai apskritai neįvardija partnerių. Neįgaliųjų organizacijos specialistai paprastai apsiriboja bendradarbiavimu su seniūnijų specialistais.

Įvertinus specialistų pasisakymus fokus grupėse dėl pagalbos prieinamumo užtikrinimo ir žmogiškųjų išteklių poreikio, galima daryti prielaidą, kad visiems specialistams labai svarbu bendradarbiauti su gestų kalbos vertėjais, kurie užtikrina informacijos perdavimą nukentėjusiesiems suprantama kalba, ir neįga-

liujų draugijomis, kurios nukentėjusiųjų įvardijamos kaip labiausiai patikimos institucijos.

<..> Reikia bendradarbiavimo su neįgaliųjų organizacijomis, o jos viduje turėtų skleisti tą žinią <..> (F4.3.3.2.)

Fokus grupėje dalyvavę specialistai išskiria keletą svarbiausių bendradarbiavimo iššūkių, su kuriais jiems tenka susidurti teikiant apsaugą, pagalbą ir paslaugas smurtą artimoje aplinkoje patyrusioms moterims, turinčioms klausos ar regos negalią. Tai:

- Teisės aktų taikymas praktikoje;
- Asmens duomenų apsaugai keliami reikalavimai;
- Pagalbos teikimo algoritmų neaiškumas;
- Konkrečių įstaigų uždarumas / įvaizdis visuomenėje;
- Formalus specialistų požiūris į klientus.

Specialistų diskusija fokus grupėse apie tarpinstitucinį bendradarbiavimą ir jo tobulinimą rodo, kad esamą situaciją galėtų pagerinti tarpinstituciniai pasitarimai ir mokymai, kuriuose dalyvautų įvairių smurto artimoje aplinkoje įveikimo srityje dirbančių institucijų specialistai. Tarpinstituciniai pasitarimai ir mokymai padidintų juose dalyvaujančių specialistų informuotumą, patobulintų turimas kompetencijas ir padėtų užmegzti bendradarbiavimo ryšius.

<..> Dažniau turėtų būti organizuojami mokymai įvairių sričių specialistams <..> (F4.2.4.1.)

<..> Matau naudą ir dalyvaujant mokymuose, susitikimuose su kitų sričių specialistais, pasidalinimas patirtimi <..> (F4.2.4.2.)

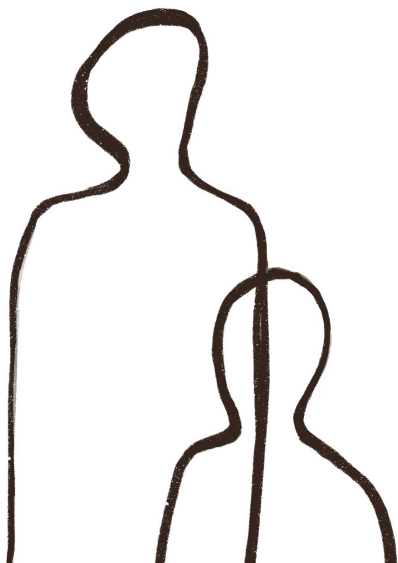
<..> Reikalinga dažnesni įvairių tarnybų susitikimai, problemų aptarimai. Dabar populiariu nuotoliniu būdu <..> (F4.5.2.3.)

Įvertinus specialistų pasisakymus fokus grupėse dėl pagalbos prieinamumo užtikrinimo ir žmoniškųjų išteklių poreikio, galima daryti prielaidą, kad be aukščiau išvardintų veiksmų tarpinstitucinį bendradarbiavimą neigiamai veikia ir informacijos trūkumas apie skirtingų institucijų atliekamas funkcijas, sprendžiant smurto artimoje aplinkoje atvejus, bei skirtingose institucijose dirbančių specialistų kompetencijų trūkumas.

ASMENINĖ PATIRTIS

Siekiant didinti teikiamos specializuotos kompleksinės pagalbos prieinamumą, įgalinant SKPC specialistus teikti pagalbą moterims, patiriančioms seksualinę prievartą artimoje aplinkoje, bei moterims, turinčioms fizinę negalią ir patiriančioms smurtą artimoje aplinkoje, buvo svarbu atlikti situacijos analizę ir identifikuoti esamas problemas. Tuo tikslu buvo atliktas 5-ių moterų, patyrusių seksualinę prievartą artimoje aplinkoje, ir 5-ių moterų, turinčių fizinę negalią ir patiriančių smurtą artimoje aplinkoje, interviu. Interviu metu buvo siekiama sužinoti moterų seksualinio smurto ir turinčių fizinę negalią bei patiriančių smurtą artimoje aplinkoje patirties istorijas, jų kreipimąsi ar nenorą kreiptis pagalbos, kur ar koku būdu moterys galėtų sužinoti apie pagalbos galimybes, kur kreiptis patyrus smurtą, o jei kreipėsi pagalbos, tai to proceso įvairius aspektus, gautos pagalbos kokybę ir efektyvumą, patirtį su pagalbos teikėjais, kas padėjo, atliepė į jų poreikius ir kas trukdė, ar sulaukė iš institucijų specialistų seksualinio smurto, fizinės negalios problemos supratimo ar priešingai, būdavo nesuprastos, neišgirstos ir pan. Taip pat pokalbio su moterimis metu buvo svarbu išgirsti, kaip jos vertina bendrą pagalbos sistemą ir kaip įsivaizduoja, kokia pagalba turėtų būti, kuri atlieptų nukentėjusių nuo seksualinio smurto artimoje aplinkoje moterų ir moterų, turinčių fizinę negalią bei patiriančių smurtą artimoje aplinkoje, poreikius.

Siekiant atskleisti moterų, patyrusių seksualinę prievartą artimoje aplinkoje, ir moterų, turinčių fizinę negalią bei patiriančių smurtą artimoje aplinkoje, patirtis, jų pasakojimuose buvo išskirtos trys dominuojančios kategorijos: prievartos patirtis, esama pagalba ir pageidaujama pagalba, kurios analizuojamos remiantis egzistenciniu požiūriu, apimančiu keturias plačias sritis - fizinę, socialinę, psichologinę ir dvasinę.

MOTERYS, PATIRIANČIOS SEKSUALINĘ PRIEVARTĄ ARTIMOJE APLINKOJE

PRIEVARTOS PATIRTIS

Motery, patiriančių seksualinę prievartą artimoje aplinkoje ir dalyvavusių interviu, patirtys skirtingos, tačiau visas jas vienijo bendras dalykas – visos jos patyrė seksualinę prievartą artimoje aplinkoje. Apklaustų moterų amžius tarp 27 – 42 metų, visos jos lietuvės. Keturios moterys ištekęsios, nors dvi iš jų jau buvo pradėjusios skyrybų procesą, o viena ketino pradėti. Viena iš moterų gyveno su sugyventiniu, t. y. neįregistravusi santuokos. Trys iš penkių moterų yra įgijusios aukštąjį išsilavinimą, viena - aukštesnįjį ir viena – vidurinį. Visos jos buvo dirbančios, tik viena interviu metu buvo vaiko priežiūros atostogose. Pasiteiravus moterų apie jų gaunamas pajamas, dvi įvardino gaunančios didesnes nei vidutinės, kitos dvi – vidutinės, o viena – mažesnes nei vidutinės.

Moterys, patiriančios seksualinę prievartą artimoje aplinkoje, liudija:

- Didžiulį nesaugumo jausmą ir išgyvenimo toje situacijoje iššūkį. Jos į baisumus reaguodavo individualiai, asmeniškai, siekdamos jais atsikratyti, išstumti, paslėpti, tarsi „*nutylėti*“, taip bandydamos apgauti save ir kitus. Nuolatinis palydovas tokiuose santykiuose buvo sielvartas ir išgyvenimo klausimas.

- Autonomijos praradimą. Jos tarsi nepriklausė sau, o buvo vyro nuosavybė. Ne kartą girdėdavo žodžius „tu mano“, vadinasi, galiu elgtis su tavimi kaip noriu. Nors bandydavo aiškinti, sakyti, jog nėra vyro nuosavybė, ne daiktas, su kuriuo galima elgtis bet kaip, vyrui tai būdavo nė motais. Moters „aš“ būdavo palaipsniui naikinamas, bandoma įtikinti, kad jis, vyras, yra visagalis ir priešintis tam beprasmiška.

- Savigarbos, orumo pažeidimą. Nuolatinis spaudimas turėti seksualinius santykius bet kokia kaina ir tuomet, kai jam norisi, vertimas žiūrėti pornografinius filmus palaipsniui jas darė visiškai paklusnius vyrams, galvojant, kad tai laikina ir praeis.

- Galios demonstravimą. Moterys patyrė vyro spaudimą paklusti įvairiais būdais, taikant įvairias spaudimo ar jėgos panaudojimo formas, elgtis ne savo noru, o tam tikru būdu pagal jį. Jei ji bandydavo tam priešintis, vyras būdavo atkaklus sakydamas, kad moteriai reikalinga specialisto pagalba, nes tai, kad ji nenori tokių santykių, nėra normalu. Kad moteris paklustų visiškai, totaliai, dažnai ji

patirdavo ne vienos rūšies prievartą, o visą „komplektą“.

<...> Yra buvęs smurtas fizinis, emocinis, psichologinis, ekonominis, seksualinis. (...) begalinis smurtas buvo ir jis dar prisigerdavo, ten lytinius organus rodydavo, ten pastūmęs buvo, už plaukų yra tampęs. Nu visaip taip, labai šlykščiai elgdavosi <....> (K2.1.2.5.).

- Pripažinimo, pagarbos nebuvimą. Jos nuolatos būdavo kaltinamos kaip blogos, tinkamai „pareigos neatliekančios žmonos“, tą ar kitą dalyką darančios nemokšiška ar tiesiog yra blogos. Jos jausdavosi tarsi jų gyvenimas pamažu buvo „nuodijamas“, kas jas skaudino, menkino, žemino, naikino kaip asmenį, taip pamažu atimant iš jų gyvenimo pojūtį. Neatlaikydamos įvairių vyro manipuliacijų jomis, moterys pasiduodavo pakludamos vyro užgaidoms.

- Bejėgiškumo sukėlimą. Vyras, norėdamas jas pavergti, padaryti nuolankiomis, nepasitenkindavo vienkartiniais moters paklusimais. Jiems reikėjo visiško jų nuolankumo. Jie būdavo nuolatos nepatenkinti tuo, ką moterys daro, ir tai dažnai išsakydavo atvirai ar parodydavo savo elgesiu su jomis, ko pasekoje jos pradeda tikėti, kad nepajęs, kad yra bejėgės pasipriešinti, kažką pakeisti, apskritai, kažką daryti toje situacijoje.

<...> hh Aš bandžiau dar gintis, bet nu ten nėra ką gintis prieš dviejų metrų vyrą <...> (K5/2.2.)

- Įtakos per kitus darymą. Vyrai nepavykus palenkti savo žmonos ar sugyventinės siekiant savo tikslų, jie įtraukdavo kitus asmenis arba bent jau grasindavo jais. Toks elgesys tik dar labiau sustiprindavo moters baimę priešintis.

<...> kviesk, ką sakysi, kad neatlikinėji savo pareigos, kad pist nedavei? <...> (K1.2.2.3).

<...> pradėjo rašyti mano klientams:: A:: pradėjo rašyti:: mano tėčiui, kurio jis net nepažįsta. <...> (K5/2.3).

- Nesaugumo jausmą. Moteris dalijasi, kaip, kokiais pavidalais nesaugumo jausmas pasirodydavo jos gyvenime.

<...> nesaugumo jausmas <...> toks pašoki, nurenginėjimas, net miegot baisu būdavo <...> buvo šokas iš dalies, kai parašai. Tas toksai susimėtai <...> buvo stresas, jis išėjo ir aš pažiūrėjau pro langą, jo mašina <...> tai dėl to nesaugumo, tai gal labiau nežinia buvo <...> bijai visų tų institucijų <...> aš net truputėlį išsigandau, kad gal, pavyzdžiui, Vaikų teisės pagalvos, kad nesaugučia <...> aš bijau, kad sakys vyras, užkniso tai pas vieną, pas kitą eiti <...> (K1.1.3.1).

- Pasitikėjimo praradimą. Moterų pasitikėjimas savo vyru, partneriu, sugyventiniu buvo ne kartą nuviltas, išduotas, todėl joms buvo sunku atstatyti pasitikėjimą ne tik jais, bet ir bet kuriais kitais asmenimis, taip pat pačiomis savimi.

<...> Aš darbe dirbau kur vyrų kolektyvas. Kartais net atstumo norėjosi laikytis. <...> (K1.1.4.1).

- Nusivylimo jausmą. Moteris, patyrusi seksualinę prievartą iš savo vyro, dalijasi:

<...> nusivyliau kardinaliai tuo metu, pasijutau tokia apleista ir nesuprasta <...> (K2.1.3.2).

- Bejėgiškumą. Moterys dažnai jautėsi bejėgės, visai nepajėgiančios keisti esamos situacijos.

<...> sakau, aš esu bejėgė <...> (K2.1.3.2); <...> tai vat aš gal du metus ar virš metų „plaukiojau“, dar (...) tada aš nieko daug nesupratau, man per sunku buvo suprasti. Aš tikėjau, tiesiog kaip užrištom akimėjau (...), kitą kartą net nežinau, nuo ko pradėti, ant tiek pasimetęs esi, gal neryžtingumas buvo. Praktiškai tu net nemąstai logiškai <...> (K2.1.4.2).

- Nuolatinį nerimą, įtampą. Moterys teigė, jog jos gyveno nuolatinio budrumo režime, tarsi nuolatos tikėdamos ar laukdamos, jog tai, kas nutiko, vėl bet kada gali pasikartoti. Jos jautė nuolatinį įsitempimą, kartais tokį didelį, kad nesuvokdavo, kas vyksta su jomis ar jų aplinkoje.

<...> ant tiek aš buvau įtampoje, kad aš net pati internete, aišku, to numerio susirasti negalėjau <...> (K2.1.3.2).

- Vienatvės baimę. Vienos moters, dalyvavusios interviu patirtis rodo, jog jai vienatvė yra baugi.

<...> Esi toks pasimetęs (...) ir dabar truputėlį baimė yra, kad liksiu viena (...) kažkas stabdo, tas, kad aš esu jau išsiskyrusi <...> (K1.1.3.2).

- Pasimetimą. Moterys nežino, kaip turi toliau elgtis ir ką turi daryti, jaučiasi sutrikusios, pasimetusios, dažnai neturi su kuo apie tai pasikalbėti. Jos pradeda abejoti tuo, kas įvyko ar vyksta, galvodamos, kad su jomis yra kažkas negerai, nes būtent taip sako ir vyrai.

<...> Tada galvoji, gal taip daro kiti, kaip vyras sako, kad taip daro šeimose visi. Tai tu nenori. Ir pradėdi galvoti, gal žmonės ten santykius, visokius žaidimus ten ir panašiai, gal tu čia užsispaudus darbuose, pervargusi ir tu nenori. Gal tikrai kažkas negerai. <...> (K1.1.4.3).

- Gėdą. Jos nesiryžta apie tai kalbėti galvodamos, kad bus smerkiamos, išjuokiamos, kaltinamos, kritikuojamos. Moterų patirtis liudijo, kad jos nedrįso kreiptis pagalbos, netikėjo, kad bus suprastos, jausis saugiai atskleidžiamos tai, kas vyko jų namuose, santykiuose, už uždarytų durų. Jos norėjo atrodyti „sėkmingos“, „geros“, „vykusios“, tikėjosi būti suprastos, o ne kaltinamos. Tačiau kai kurios iš jų jau iš anksto „žinojo“ ar jautė galimus atsakymus „*ką, tau nesakėm, kad nereikia*“ arba „*gal aš padariau ne viską, ką galėjau*“.

- Kaltės jausmą. Moterys dažnai įvardindavo, jog jos dažnai jautėsi kaltos.
<...> *dažnai jaučiuosi kalta* <...> (K2.1.3.2); <...> *aš tai darau tiesiog dėl to, kad patenkinti jo poreikius, kad nebūtų namuose priekaištų, .hh kad aš turiu kitą* <...> (K3/1.3).

- Baimę. Baimės jausmo išgyvenimą patvirtina asmeniniai liudijimai, atskleidžiantys jausmą tarsi „kažką pridirbus“. Baimės jausmo pasireiškimas informavo ir apie tai, kad prievartą patiriančiai moteriai reikia atramos į kitą, kur ji jaustųsi saugi, kad ji nesijaučia esanti savarankiška, nejaučia su kitais bendrystės jausmo, t. y. nesijaučia tvirtai savo gyvenime. Moterų baimės taip pat liudijo ir apie institucinės kontrolės grėsmę.
<...> *tai bijai visų tų institucijų (...) išsigandau, kad gal, pavyzdžiui, Vaikų teisės pagalvos, kad nesaugu čia.* <...> (K1.1.4.1)
<...> *aš bijojau skambinti, aš to nenorėjau daryti* <...> (K2.1.4.1).

- Pyktį. Seksualinį prievartavimą patyrusios moterys patvirtino, jog jos jausdavo pyktį, neapykantą ar norą atkeršyti už daromą skriaudą joms. Kartais tą jos bandydavo tiesiog išsakyti atvirai ar pastebėdavo savo pačių nesąmoningus troškimus ir tai jas pačias dar labiau gąsdino.
<...> *Peilį laikai ir galvoji, Dieve, gali būti, kad kokioje efekto būsenoje paimsi ir ką nors padarysi.* <...> (K1.1.4.4)

Tyrimas atskleidė, jog moterys, patyrusios seksualinę prievartą santykiuose artimoje aplinkoje:

- Išmoksta nejauti skausmo bei neigia tikrovę. Jos nuolat bėga nuo to, kas jau yra įvykę ar kas vis dar vyksta. Kai kurios iš jų neretai pasitelkia alkoholį, kaip priemonę, bent laikinai padedančią apgauti save, siekiant pabėgti nuo tikrovės.
- Netenka galios dėl daugelio priežasčių - neturi kur gyventi, neturi darbo, neturi pinigų ar nežino, kaip galės išlaikyti vaikus ir save pačią. Moterys liudijo, kad jos bandė išsaugoti savo galią įvairiais būdais. Tačiau nuolatos patirdamos prievartą, jos prarasdavo gebėjimą vertinti situaciją realiai, taip tapdamos bejėgėmis smurtaujančio vyro aukomis. Nuolat patiriant vyro žiaurų elgesį su jo-

mis, bet kokia pasipriešinimo forma atrodydavo „bergždžia“, taip nugramzdindama jas į „visiškos kapituliacijos“ ir bejėgiškumo būseną.

- Susiduria su sveikatos problemomis. Moterys liudijo, jog joms sutriko sveikata, pablogėjo psichologinė savijauta. Jos tapo nervingos, išsiblaškusios, buvo sunku susikoncentruoti darbe, padažnėjo įvairios peršalimo ligos, prasidėjo galvos ir širdies plote skausmai, jautėsi, jog niekas jų nedžiugina, jaučiasi pervargusios, išsekusios. Joms tai buvo signalai, kad kažkas jų gyvenime vyksta negerai ir jau reikalinga specialisto pagalba.

- Jas veikia Stokholmo sindromas. Moterys dažnai pačios to nepastebi ir tik padedamos specialistų pamato, kaip, kokiais būdais jos stoja ginti jas skriaudusį asmenį. Jos nuolatos girdėdavo vyro pasakymus „aš tave myliu“, „grįžau pas tave“ ir pan. Todėl moterims būdavo sunku atskirti, kas yra kas - prievartauja, bet sako, kad myli. Situaciją dar labiau sustiprindavo vyro priekaištai jai – „pažiūrėk, ką tu dabar padarei“, pranešei policijai, vaiko teisėms ir pan.

<...> man irgi keletą kartų sako, tu tiesiog teisini jį. Turbūt tame ir yra tiesos. Jeigu nebūčiau čia tokia, kuri teisina, nebūčiau ta, kuri kažko tikėtusi, tai jau seniai būčiau išsiskyrusi ir uždariusi duris ir toliau gyvenusi kitą gyvenimą. O dabar tiesiog vis tikiesi. <...> (K1.1.4.1)

- Jos jaučia išsekimą, nuolatinį nuovargį. Moterys dalijosi, jog nuolatinė seksualinė prievarta jas vedė į visišką tiek fizinį, tiek psichologinį, tiek dvasinį išsekimą. Jos neturėdavo kokybiško miego, nuolatos jausdavosi nepailsėjusios, nedarbingos, dirglios, išsiblaškusios, apatiškos viskam, kas vyksta aplinkui, arba pernelyg jautrios, nervingos.

<...> visa išsekusi, naktis bemiegė (...) savaitės galas ir aš jau būnu išsekusi ir man reikia po darbo atvažiuoti, aš žinokite nebeturiu jėgų (...) būna, kad pervargstu, nusilpstu <...> (K2.1.3.1)

- Jos ne kartą galvojo apie savižudybę, norėjo numirti, nejausti tų kančių, kurias teko išgyventi, nes nesijautė saugios, o priešingai, jautėsi atskirtos ir mirtis joms atrodė tarsi vienintelis išsigelbėjimas, apsaugantis nuo patiriamos prievartos.

<...> Tai buvo taip, kad aš (.) norėjau nusižudyt. (.) Buvo toks atvejis. (Is) Tai tada vyras suprato, kad kažkas „neto“, iškviatė greitąją (.) ir mane išvežė <...> (K3/2.2)

- Stokojo bet kokio saugumo – fizinio, psichologinio, dvasinio. Kalbintos moterys mėgindavo laimėti sau daugiau saugumo, bandydamos išvengti tiesioginių susitikimų su prievartautoju.

*<...> Darbe užsilaikau vien iš to, kad žinau, kad jis turi išvažiuoti <...>
(K1.1.6.1)*

- Arba vis tik išdrįsdavo kalbėti su kažkuo, kuo galvojo, kad gali pasitikėti, bandė skaityti įvairią literatūrą, tikėdamos rasti sau atsakymus. Akivaizdu, kad moterys nesijautė saugios, tačiau tuo pačiu jos ir nežinojo, kaip būtų galima šią problemą išspręsti, kas galėjo ar galėtų joms padėti.

ESAMA PAGALBA

Priežastys, kodėl nenori kreiptis pagalbos / (Nesi)Kreipimasis pagalbos

- Iškreiptas problemos suvokimas. Moterys nebuvo linkusios kreiptis pagalbos dėl įvairių priežasčių: netikėjo, kad gali kas padėti; nežinojo, kur kreiptis; jautė baimę; pagaliau, kad ir prievartiniuose santykiuose, tačiau rasdavo sau savotiškos naudos.

<...> Aš eisiu prieš žmones, šypsosiuosi, o namie bus pragaras. Bet man dabar taip gerai, nes aš turiu ko man reikia.> Jis man perka dovanas, man duoda pinigų. Tu turi pakentėt. <...> (K3/1.3).

Viena moteris dalijosi, jog pasakius vyrui, kad kreipsis pagalbos, jis tik pasišaipė iš tokio jos ketinimo, kas, žinoma, ją sulaukė nuo kreipimosi – ji vis dar tikėjo vyru labiau nei pati savimi, ji vis dar neturėjo savikontrolės, kad imtųsi daryti tai, ką norėjo. Jai reikėjo kito pritrimo, reikšmingo kito, kuris tarsi „palaimintų“ ar „duotų leidimą“ jai daryti tai, ką ji buvo nusprendusi. Tokiu būdu ji darė klaidingus pasirinkimus, kurie įtakoją tolimesnį problemos sprendimą.

- Nenoras prarasti šeimą/prisirišimas. Daugeliu atvejų moterys įvardijo, jog joms buvo svarbu, kad turi šeimą. Nežiūrint to, kad šeimoje santykiai buvo smurtiniai, joms buvo labai svarbu bet kokiais sąlygomis išsaugoti šeimą, nes, pasak jų, jų tėvai turėjo šeimą ir jos taip pat nori ją turėti bet kokia kaina.

<...> galvodavau, aš nenoriu jo prarast, aš nenoriu šeimos, kad iširtų, (...) aš neišivaizdavau, nebuvo mano vaizduotė kito gyvenimo su kitu vyru <...> (K2.1.4.1).

- Tikėjimas iliuzija, kad viskas pasikeis savaime. Neretai moterys nori ir viliausi, kad jų prievartos problema kažkaip išsispręs savaime arba ją galbūt kažkas išspręs.

<...> Tas turbūt kvailas .hh požiūris, kad bus kažkas, viskas pagerės, (3s) kad tai laikina, kad tai pasikeis, kad tai galima pakeisti. <...> (K3/1.3)

- Nenoras patirti pralaimėjimo jausmą. Prievartą patyrusiam asmeniui yra sunku pripažinti prievartos patyrimą, kaip pralaimėjimą galių kovoje, todėl ir nesi-kreipia pagalbos.

<...> mes, moterys, turbūt esam (.) (va tokios) ištizusios, nes bijom, ką pagalvos apie mumis (.) kokia mama, žmona. A:: tas toksai noras būti standartine mama, .hh standartine namų šeimininke, .hh standartine žmona, kuri eina nosį iškelus, kad tiesiog aš netobula, bet vis tiek gera. <...> (K3/4.2)

<..> Ir kažkas tokio stabdo, atrodo, gal dar pavyktų, gal dar kokia psichologinė pagalba. Gal kažkokių patarimų, kaip jį sustabdyti. Tai tada suradau ir parašiau laišką <..> (K1.2.1.3)

Kai moteris, patyrusi prievartą, išgyvena emocinį skausmą, ji nesąmoningai siekia kontroliuoti situaciją, sakydama „*man išdidumas neleidžia*“, „*aš nenoriu, kad žinotų, kad aš ten gaunu pagalbą iš kokių socialinių*“, „*aš nenoriu pasirodyt silpna*“, tačiau tai reiškia, kad ji tokiu būdu tikisi pati suvaldyti ir išspręsti esamą situaciją ir taip sustabdyti jaučiamą prievartos sukeltą skausmą.

- Socialinės paramos poveikis. Kitų, nesvarbu, kas jie būtų, asmenys ar institucijos, parama, palaikymas, supratimas, pagalba procese vaidina svarbų pagalbos nukentėjusiajam vaidmenį. Viena moteris dalijasi, kodėl ji nesiryžo ieškoti pagalbos, kas jai buvo kliūtimi.

<..> jeigu vyras yra finansiškai stabilesnis, (1s) tai jisai (.) tuom ir spaus moterį. (1s) Jeigu tu daugiau esi ant tos pusės, sakykim, (.) a::: silpnesnis (.) tai yra ta tokia baimė, .hh a::: kad (.) jei aš turiu vaikų, tai man automatiškai (žinau, kad) žiūrės: ar vaikai turi kur gyventi, .hh ar vaikai turi savo kambarius, dabar, kai ne ta kvadratūra, kiek čia turi būti .hh a::: reikalavimai. A::: tai vat ir yra, sakau, moterys, kurios patiria smurtą, jos tyli, jeigu jos neturi tų sąlygų, (.) kad vaikai būtų kartu, jos šypsosi ir tyli. <..> (K3/2.2)

Panašu, kad moterys susidurdavo su formaliomis valstybinių institucijų sukurtomis sąlygomis – turima gyvenamoji vieta, išpildyti reikalavimai gyvenamosios vietos reikiamam plotui vienam asmeniui, atskiram kambariui vaikui ar vaikams, ir jei jos nepajėgė turėti ar neturėjo tokių sąlygų, jos suprato, kad gali prarasti vaikus. Tai moterims buvo rimta kliūtis spręsti smurtinių santykių problemą, todėl neretai, neturėdamos finansinių galimybių išpildyti šiuos keliamus reikalavimus, jos rinkdavosi pasilikti su smurtaujančiu vyru, sugyventiniu ar partneriu ir toliau kęsti prievartinius santykius nei prarasti vaikus.

- Artimųjų palaikymo nebuvimas. Moterys dalijosi, jog artimųjų pagalbos, kad ir kaip jos tikėjosi ir laukė, tačiau dažnai nesulaukdavo. Priešingai, sulaukdavo kaltinimų, priekaištų, moralizavimo, kad pati pasirinko netinkamai, kad pati kalta ir panašiai.

<..> tėvai iš karto: “mes tau sakėm, tu neklausei” ir jau tada jauti, kad eina konfliktas ir tiesiog stengies nebekalbėti. .hh O paskambini ir šauki: „man reikia išsikalbėt, man reikia, kad manęs išklaustytų. man dabar to reikia“. <..> (K3/2.3)

Tokia artimųjų reakcija ir elgesys moterims atsidūrus krizinėse situacijose versdavo jas visiškai užsisklęsti, nekalbėti apie tai, neieškoti paramos ir palaikymo, apskritai pasitraukti iš tam tikros savo artimos aplinkos socialinio pasaulio dalies.

- Policijos pareigūnų nereagavimas. Interviu dalyvavusios moterys tvirtino, jog iškviesti pareigūnai nematė, nepripažino, nepatvirtino, jog buvo prievarta, smurtas, jog apskritai tai, kas vyko jų artimoje aplinkoje, buvo rimta problema, nors, pasak jų, tai būdavo akivaizdu. Pareigūnams reikėjo įrodymų, o kaip įrodyti, kai moterys nežinojo, kaip tą padaryti, ar neturėjo tokių įrodymų, kurie būtų veiksmingi patirtos prievartos pripažinimui.

<..> Buvo smurtas, tai būdavo, jau būdavo akivaizdus, (.) ir dar berods, jeigu neklystu, psichologinis smurtas, bet apie jį ten daug (apibrėžtumo) nebuvo. Pa-skui, sakau, (.) turi įrodyt. Neturi ką įrodyt, tai tu (.) ką nori daryk. (.) O yra tokių, kur (.) nu (.) visokių žmonių, kurie TURI ĮRODYT. Yra gudri tokia, kad (nu) sako: yra gudrūs, bet yra gudresnių, bet tai kur rasti tų gudresnių? ((šyp-teli)). <..> (K3/2.1

Tokia pareigūnų elgesys ir reakcija į moterų patiriamos prievartos problemą, į moteris, patyrusias prievartą, tik atitolindavo jas nuo problemos sprendimo, atimdavo iš jų tikėjimą, kad kažkas gali padėti ir padės, pasitikėjimą pačia-is pareigūnais, kurie realiai gali jas apsaugoti, apginti ir padėti. Kita vertus, moterims kreipimasis pagalbos į policiją netekdavo prasmės, nes po pareigūnų išvykimo smurtautojas tapdavo dar agresyvesnis.

PAGEIDAUJAMA PAGALBA

Kai moterys pradėjo jausti, jog prastėja jų sveikatos būklė, kad prievarta, kurią jos nuolatos patyrė, veikia ne tik jų kūną, bet ir visą jų bendrą sveikatos būklę, jos pradėjo galvoti apie pagalbos galimybes. Kita vertus, baimė, kad gali būti dar blogiau, kurią jos nuolatos išgyveno, buvo taip pat stimulus kažką daryti, keisti esamą situaciją, imtis kažkokių priemonių.

<..> Tai gaunasi, jei galų gale nedarysi nieko, tai arba neatsikelsi vieną rytą arba atsitiks šiaip kokia nelaimė. <..> (K1.2.1.1).

Kai kuriais atvejais moterims pavykdavo įkalbėti vyrą kartu kreiptis pagalbos. Akivaizdu, jog jos vis dar tikėjo, kad situaciją galima išgelbėti būtent tokiu būdu.

- Išsikalbėjimo poreikis. Moterims reikėjo žmogaus, kuris jas suprastų, priimtų, išgirstų, kuriam jos tiesiog galėtų išsikalbėti, įvardindamos dalykus, kurių karštais ir pačios sau nedrįsdavo įvardinti.

<..>Jo, man tuo metu reikėjo pasikalbėti ir norėjosi išgirsti, kažką galvoti, galvojau jau apie skyrybas, ką daryti, nes jau atėjo riba, ką daryti, matau, kad negerai yra. Grįžau prie pradinio taško. Vėl gal viltis, kad kas keisis, gal pačiai psichologinę pagalbą. <..> (K1.1.4.1)

- Palaikymo svarba. Moterys tvirtino, kad nežiūrint to, jog jos neieškojo ar nedrįso ieškoti pagalbos, tačiau giliai viduje jos troško gauti palaikymą, supratimą, tiesiog paprasčiausią galimybę išsikalbėti apie tai, kas jas neramino.

- Pagalba saugiu būstu. Moterims ypač svarbu turėti pilną informacijos paketą apie pagalbos galimybes konkrečioje savivaldybėje, pavyzdžiui, kokios galimybės prireikus gauti saugų būstą, vėliau socialinį būstą, kur kreiptis, kokie reikalingi dokumentai, kokia gavimo procedūra ir panašiai. Visa tai svarbu, kad būtų pateikiama vienoje vietoje, aiškiai, suprantamai, su visais nurodytais reikalingais kontaktais.

- Pagalba buitinėmis prekėmis. Moterys pastebi, kad neretai joms ypač praverstų pagalba ir paprasčiausiais buitiniais daiktais – buitinėmis ar higienos priemonėmis, būtiniausiais drabužiais, ypač vaikams, maisto prekėmis.

- Medicininė pagalba. Moterys įvardijo, kad joms, patyrus seksualinę prievartą, svarbu turėti informaciją apie teikiamą nemokamą medicininę pagalbą.

-Teisinė pagalba. Viena moteris pastebėjo, jog apskritai patyrus smurtą būtų svarbu gauti visą nemokamą teisinę pagalbą, tiek pirminę, tiek vėliau antrinę. Tai, kad nukentėjusioms moterims tekdavo mokėti už tolimesnę advokato pagalbą pačioms, jas stabdydavo toliau tęsti problemos sprendimą. Moterys pastebėjo, kad joms būtų svarbu pagalbą gauti kuo greičiau, ypač teisinę.

- Saugumas. Kitas svarbus dalykas, kad smurtautojas būtų atskiriamas kuo greičiau, net ir tuomet, kai smurto grėsmė tuo konkrečiu metu, kai atvyksta policijos pareigūnai, nėra didelė.

- Karštoji linija. Viena moteris įvardijo, kad būtų labai gerai, jei būtų 24 /7 veikianti „karštoji linija“, kuri skirta būtent nuo smurto nukentėjusiems asmenims ir kurioje, nesvarbu dirba specialistai ar savanoriai, bet jie žinotų, būtų parengti suteikti čia ir dabar emocinę paramą ir informaciją bei nukreipti moteris, kur jos galėtų gauti visokeriopą tolimesnę pagalbą.

-Policijos pagalba. Moterys įvardijo, kad joms svarbu buvo policijos iškviatimo metu gauti daugiau detalesnės informacijos iš pareigūnų, pvz., kiek laiko vyras bus išvežtas, kas bus toliau, kada jis bus paleistas, kokia tolimesnė procedūra ir pan. Joms labai trūko paprasto policijos pareigūno žmoniškumo. Taip pat svarbu, kad pareigūnai mokėtų atpažinti asmenis, kai jie manipuliuoja, turi priklausomybę, yra grėsmės rizika.

-Vaikų teisių apsaugos tarnybos pagalba. Viena moteris buvo nusivylusi vaiko teisių apsaugos specialistų pozicija nukentėjusios moters atžvilgiu.

<...> Tuo metu jos žiūri tik vaiko interesus, o kaip mama jaučiasi joms neaktualu. Jos nėra plataus spektro. <...> (K2.3.1.2)

Jai pasirodė svarbu, kad specialistas atliktų išsamią situacijos analizę, kad būtų su kiekvienu atskirai kalbama: su tėvu, mama, vaiku, kai tokių yra, ir kad vienas specialistas atliktų visos šeimos būklės, situacijos analizę, ištirtų, kur vaikui gyventi geriausia - su tėčiu ar mama.

Moteris susidūrė ir su VTAS specialistų kompetencijos, pagarbos nukentėjusiam asmeniui teikiant pagalbą ar dalyvaujant teismuose jų atstovams stoka.

<...> tai kur konfidencialumas, kur šalių ribos, ta prasme - draugiškos, „lelekina“, „žvengia“ ten, man tai buvo šlykštu, atsiprašant. Aš tikiuosi, nu kad, šališkumas, nešališkumas, tie visi dalykai, o jos ten „lelele“ apie gyvenimus, apie viską. Toks jausmas, kad aš jai apie savo gyvenimą nenorėčiau nei raštų nešti, ten vat, nes nu „pliotų bobinčius“ kažkoks ten gavosi. Man tai tragiškai, teisme neturėtų to būti. <...> (K2.3.1.2).

- Savivaldybės administracijos pagalba. Viena moteris pastebėjo, kad turėtų būti savivaldybėje atsakingas skyrius ar specialistai, kurie esant smurto situacijai, kai nukentėjęs asmuo neturi gyvenamosios vietos, iš karto ieškotų suteikiančio apgyvendinimą būsto ar centro, kad ten būtų galima gauti laikiną saugią vietą ir tokiais atvejais kuo mažiau būtų „tik kad greičiau greičiau“ ir biurokratinių procedūrų.

- Socialinių įstaigų pagalba. Viena moteris įvardijo, kad vargina ir galbūt net erzina, kai patyrusi smurtą moteris tarsi „užpuolama“ įstaigų specialistų. Pasak jos, pakaktų, kad vienas asmuo užsiimtų pagalbos teikimu. Moteris mano, kad tokiu atveju ypač svarbi yra psichologo pagalba, kad moteris galėtų tiesiog išsikalbėti apie tai, kaip ji jaučiasi, kas ją neramina šiuo metu, tai padėtų jai suprasti, kas įvyko ar vyksta, jaučiant specialisto dėmesį ir pagarbą. Pasak moters, labiausiai nesinori nuolat pasakoti vis kitam specialistui, nes tai, kas įvyko, būna sunku dar ir dar kartą išgyventi, ypač tuomet, kai yra jaučiama, jog specialistas tik formaliai atlieka darbą. Viena moteris pastebėjo, kad kuomet pagalbos metu ji jaučia tam tikrą specialisto spaudimą greičiau priimti kažkokį sprendimą, ji ir vėl paklūsta, pasiduoda, sutikdama su viskuo, kas siūloma tam, kad viskas kuo greičiau pasibaigtų.

<...> Aš dar kartą sakau, aš ne vienam sakiau, kai tu nori žmogui padėti, nebruk taip per prievartą, nebruk jam taip į rėmus, kad jis turi rinktis „arba-arba“, nes tada žmogus .hhh arba pasiims tą pagalbą ir dantis sukandęs, kad „atsikniskit nuo manęs“. <...> (K3/3.2).

- Vaiko gerovės komisijos pagalba. Moteris įvardijo, jog esant smurto šeimoje atvejams, vaiko gerovės komisija turėtų labiau prisidėti prie šios problemos sprendimo. Dažnai atvejais gerovės komisijos specialistai dar labiau apkraudavo jas įvairiomis atsakomybėmis, kurios dar labiau apsunkindavo ir taip jau esamą sunkią jų situaciją.

- Švietimo įstaigos. Moteris pastebėjo, kad mokykloje vis dar tenka susidurti su specialistų, konkrečiai psichologų, nekompetencija, negebėjimu bendrauti su vaikais.

- Specializuotos kompleksinės pagalbos centro pagalba. Pasak moterų, SKPC jos norėtų rasti visą pagalbos komplektą. Kai su jomis susisiečia SKPC specialistas, svarbu, kad jis prisistatytų, kas toks, iš kokio centro, dėl ko paskambino ir kad su juo būtų bendraujama ir vėliau, nes, kai moteris sulaukia daug skambučių iš įvairių specialistų, tai jas veda į pasimetimą. Moteris pastebi, jog joms ne iš karto pavyksta suprasti, kas vyksta jų gyvenime, kad tai, kaip su

jomis elgiamasi, yra smurtas. Todėl labai svarbu, kad būtų išsamiai įvertinama nukentėjusios moters būklė, padedama jai suprasti smurto traumos pasekmių pasireiškimą, informuojant apie galimas reakcijas, kodėl jos tokios, iš kur ir kaip tai gali veikti jų tolimesnius santykius su kitais, kad jos galėtų pasiruošti galimiems sunkumams ateityje. Moterims svarbu nuolatos patvirtinti, kad jos yra pajėgios ir geba įveikti savo sunkumus, kas gali joms padėti, o kas gali trukdyti, suteikti kiek įmanoma daugiau informacijos apie smurtą patyrusio asmens galimas pasekmes ir kaip su tuo tvarkytis. Akivaizdu, kad moterims, patyrusioms smurtą, daug kartų reikia kartoti tuos pačius dalykus, kad jos išgirstų, kas įvyko jų gyvenime, iš kur tai, ką daryti toliau, norint keisti esamą situaciją.

- Specializuota pagalba vyrams. Moterys pastebėjo, kad ne tik joms pagalba yra svarbi, bet joms taip pat padėtų, jei tuo pačiu metu pagalbą gautų ir vyrai.
<...> *Gal ne tik kad moteriai, bet ir vyrui skambintų, kalbėtųsi.* <...> *Tai būtų gerai, kad ir jam paskambintų. Specializuota ir tinkanti.* <...> (K1.3.1.3).

- Dėmesys nukentėjusiam asmeniui. Nukentėjusioms moterims ypač svarbus dėmesys ir parodytas rūpestis jomis. Jau vien tas žinojimas, kad ji kažkam rūpi, moteriai yra didelė ir svarbi parama.

- Savigarbos puoselėjimas. Viena iš tyrime dalyvavusių moterų pastebėjo, jog labai svarbu, kad ir pačios moterys labiau rūpintųsi savimi, savo savigarbą, orumo išsaugojimu.
<...> Manau, kad taip, čia yra pagrindinis dalykas. Yra labiausiai svarbu, kad moterys būtų daugiau, .hh sakykim, tokios sąmoningos. Kad:: nu orumą savo ugdytų kažkokiu būdu <...> (K5/4.2).

- Informacijos apie pagalbą trūkumas. Akivaizdu, kad moterims, patyrusioms seksualinę prievartą, nebuvo aišku, kur jos gali kreiptis pagalbos. Informacijos apie pagalbos galimybes trūkumas tik patvirtino, kad smurto, seksualinės prievartos problemai nėra skiriamas pakankamas dėmesys, ši problema nėra tinkamai ir plačiai išviešinta, o gal net ir pripažįstama rimta problema, kurią būtina neatidėliotinai spręsti. Ji vis dar gaubiamas paslapties, nematymo, nepripažinimo uždanga.

- Smurto problemos viešinimas. Moterys įvardijo, kad labai svarbu būtų kuo daugiau kalbėti apie smurtą, kaip apie rimtą nusikaltimą. Dar daugiau, moterims labai trūko tikslios informacijos, kur kreiptis, į ką kreiptis, ką daryti ir pan.

<...> *Aš įsivaizduoju, norėčiau kokio lapo didelio, kur surašytos visos institucijos, kur ir ką atlieka, kur kreiptis (...) po vieną darbuotoją apmokintą, kad nukreipinėtų žmogų, kad padėtų išsiaiškinti, ko tau reikia ir kur gali gauti. <...> (K2.3.1.2)*

Viena moteris įsivaizdavo, jog jei būtų kažkas panašaus į Akropolio info centrą, tuomet tai padėtų labiau susigaudyti tokiose stresinėse situacijose, kai žmogus, patyręs smurtą, yra labai sutrikęs ir pasimetęs. Moteriai pateikiamoje informacijoje trūko aiškumo apie teikiamą pagalbą, tikslumo, konkretumo, kada ir kokiais atvejais yra teikiama pagalba, kur kreiptis nukentėjus, kokie specialistai reikalingi ir panašiai, arba kokia tolimesnė galima pagalbos eiga.

- Informacijos apie pagalbą pasiekiamumas. Patyrusioms smurtą moterims labai svarbu kuo anksčiau gauti informaciją, kad su jomis bus susiekta arba kad jos pačios gali kreiptis nurodytais kontaktais. Pasak moterų, informacija apie pagalbą, smurto pasireiškimo, jo atpažinimo ženklus turi būti pateikiama aiškiai, visiems prieinamoje ir matomoje vietoje. Joms labai padėtų kitų moterų panašių patirčių istorijos, tai padėtų labiau atpažinti bei suvokti ir savo problemą.

- Greitas informacijos radimas organizacijos internetinėje svetainėje. Viena moteris pastebėjo, jog informaciją, esant poreikiui, gana painu rasti.

<...> *Jūsų tas puslapis toksai neinformatyvus, nes kaip atsidarai, elektroninis tas, išmeta lyg jūs viena institucija, bet čia tuo pačiu metu ir išmeta skambink tuo numeriu. O kas čia per įstaiga? Čia skiriasi pavadinimai. Ir labai daug sumaišytos tokios informacijos. Kai pasimetusi esu, nebežinau. (...) Turėtų būti, iššokti langas tam tikrais atvejais, jeigu kritinė situacija, skambinti čia. Dėl savo būklės, kaip moteriai, dėl vaikų, dėl būsto, dėl visko <...> (K2.3.1.3).*

Akivaizdu, kad moterims, nukentėjusioms nuo smurto, svarbu rasti aiškiai ir suprantamai pateikiamą informaciją organizacijos internetiniame puslapyje – telefono numerį, adresą, informaciją, dėl kokios pagalbos ji gali kreiptis ir kokią pagalbą ji gali gauti. Moterims taip pat trūksta informacijos, padedančios suprasti, kad tai, ką ji patyrė, buvo smurtas.

MOTERYS, TURINČIOS FIZINĘ (KLAUSOS/REGOS) NEGALIĄ IR PATIRIANČIOS SMURTĄ ARTIMOJE APLINKOJE

PRIEVRTOS PATIRTIS

Motery, turinčių regos/klausos negalią ir patiriančių smurtą artimoje aplinkoje bei dalyvavusių interviu, patirtys skirtingos, tačiau visas jas vienijo bendras dalykas – visos jos patyrė smurtą artimoje aplinkoje. Apklaustų moterų amžius tarp 50 – 70 metų, visos jos lietuvės. Iš penkių moterų viena našlė, keturios moterys išsiskyrusios, iš visų dalyvavusių – dvi su regos negalia. Trys moterys įgijusios profesinį išsilavinimą, dvi moterys įgijo vidurinį išsilavinimą. Visos penkios moterys gyvena iš gaunamos neįgalumo pensijos.

Moterys, turinčios regos/ klausos negalią ir patiriančios smurtą artimoje aplinkoje, liudija:

- didžiulį nesaugumo jausmą¹ ir išgyvenimo toje situacijoje iššūkį;

<...>kai vaikai užaugo, išvyko gyventi kitur, pasijaučiau nesaugi, sutuoktinis grasindavo (S2.3.1) <...> nesikreipiau pagalbos niekur, nes nežinojau kas gali padėti. Tiesiog gyvenau savo gyvenimą (T4.3)

- Autonomijos praradimą. Jos tarsi nepriklausė sau, o buvo vyro nuosavybė.

Žmogaus teisių požiūriu, smurtas prieš moteris pripažįstamas žmogaus teisių pažeidimu (teisės į gyvybę, laisvę, asmens autonomiją ir saugumą, lygybę, teisę nepatirti kankinimų, teisę į privatumą, aukščiausius pasiekiamus sveikatos apsaugos standartus. (Jakštienė 2019:121)

<...> priekaištai, kad taupyti pinigų, kad ne taip padaryta, neleidžia miegoti (T3.2) <...> vyras buvo labai pavydus. Auklėjau vaikus, vyras nieko nepadėjo. Buvo labai pavydus, gobšus, neduodavo pinigų. Sulaukdavau pastoviai priekaištų dėl išvaizdos. Ypatingai smurtas paūmėjo, kai atsirado vaikai, tada buvo problemos su pinigais (T4.2)

- Pripažino galios netekimą.

<...> vaikai sakydavo, kad palauk, mama, pakentėk, jam turi praeiti, nes susirado paną, su kuria gyvena. (T5.2)

¹ Teismai nustatė, jog besitęsiantys bauginimo veiksmai kaltininko padaryti ne vieną kartą, jie sudaro tam tikrą neteisėto elgesio grandinę, padaryti siekiant sukelti ir palaikyti nukentėjusiosios baimę, norint, jog ji nerimautų, jaustųsi nesaugiai, paklustų. (Jakštienė 2019:121).

- Pripažino vaikų pagalbą ir palydėjimą, kuris yra svarbus turint regos negalią.
<...> *jei kas atsitiktų, kreipčiausi į savo vaikus ir vaikai padėjo. Vaikai lydėjo į įstaigas, nes nematančiam žmogui yra sunku (T5.10)*

- Pripažino vengimą kreiptis pagalbos.

<...> *kreiptis pagalbos į policiją nenorėjau, buvo gėda prieš kaimynus, gimines (S1.3.1.4)*

<...> *apie smurtą su niekuo nekalbėjau ir dabar nekalbu – tai mano bėdos, jas pati tvarkausi (S1.3.1.1).*

<....> *manau, moterys nesikreipia tik dėl nenoro viešinti savų problemų, o jų šeimose būna (S1.3)*

- Nėra pakankamai informacijos apie teikiamą pagalbą.

<...> *nesikreipiau niekur pagalbos, nes nežinojau, kas gali padėti. Tiesiog gyvenau savo gyvenimą. (T4.3)*

“<...> *Aš tikrai nežinau, kas gali teikti pagalbą nukentėjus nuo smurto, išskyrus, kad policijai skambinti (T3.8)*

<...> *nežinome, kas gali padėti <...> kurčiųjų rate mes sprendžiame problemas. Kurtieji labai gėdijasi.<...> reikėtų teikti daugiau informacijos (T4.4)*
apie policiją girdėjau, kad gali padėti, bet sakau, nusivyliau, nesulaukiau <...> na tikrai negirdėjau apie SKPC, kad teikia pagalbą nuo smurto artimoje aplinkoje (T5.8)

Pažymėtina, kad smurtą artimoje aplinkoje patyrusios moterys, turinčios klausos ar regos negalią, pastebi tarpinstitucinio bendradarbiavimo trūkumą ir kalba apie tai, kad specialistai, į kuriuos jos kreipėsi, ne tik patys nesuteikė reikalingos pagalbos, bet ir neinformavo apie kitas pagalbą teikiančias institucijas.

<...> *kreipiausi tik į policiją, prokuratūrą, bet realios pagalbos iš valstybinių institucijų nesulaukiau<...> (S.1.3.1.1)*

Atsiskleidė ir smurto atpažinimo klausimas (vieno interviu metu moteris neigė patyrusi smurtą, nors iš pasakojimo buvo matyti, kad ji patyrė ir psichologinį smurtą).

Tyrėjos susidūrė ir su bendravimo sunkumais dėl gestų vertėjų smurto tematikos nežinojimo.

ESAMA PAGALBA

Priežastys, kodėl nenori kreiptis pagalbos / (Nesi)Kreipimasis pagalbos

Aukos kaltinimas – viena iš svarbiausių priežasčių, dėl kurių smurtą artimoje aplinkoje patyrę asmenys nesikreipia pagalbos. Šią tendenciją patvirtina projekto metu atliktų specialistų apklausų duomenys.

<..> Nesikreipia, nes yra stigma, aš kaip nors pati išsispresiu, pati susitvarkysiu, gėda yra, bet svarbu yra žinoti, kur kreiptis <..> (F3.3.1.1.)

<..> Savo problemų neviešinu, su kaimynėmis neaptarinėju... Pagalbos, supratimo iš aplinkinių tikrai nesulauksi <..> (S. 2.3.)

<...> kreiptis pagalbos į policiją nenorėjau, buvo gėda prieš kaimynus, gimines <..> (S1.3.1.4)

<..> Kai visuomenė netoleruos bet kokio smurto, kai mažiau televizijose bus rodomos gyvenimo bjaurystės, tada žmonės kitaip ir reaguos, kreipsis pagalbos. Dabar kaimuose taip ir galvoja – ne aš vienas toks <..> (F4.3.2.10.)

- Interviu metu paaiškėjo, kad moterys ne tai, kad nenori kreiptis, bet tiesiog nežino, kur kreiptis įvykus smurtui artimoje aplinkoje. Ir tai liudija jų pasisakymai.

<...> pagrindinė problema, kad nėra noro kreiptis, bet nežinom kur kreiptis...

<...> nežinome, kas gali padėti <...> kurčiųjų rate mes sprendžiame problemas. Kurtieji labai gėdijasi.

<...> nesikreipiau niekur pagalbos, nes nežinojau, kas gali padėti. Tiesiog gyvenau savo gyvenimą <...> (T4.3)

- Viešumo apie teikiamas paslaugas trūkumas.

<..> Trūksta vieningos informacijos visų įstaigų ar organizacijų, kas teikia pagalbą <..> (F3.1.1.7.)

<..> Dažniausiai su kuo mes susiduriame, tai yra viešinimo problema. Jeigu bus stiprus viešinimas, tai bus ir atgalinis ryšys. Kartais kai susiduriame su problema, tiesiog nežinom, kur kreiptis, dažniausiai tas nežinojimas priveda prie to, kad tu nusivili ir tiek. Man atrodo, kad čia yra problema. Jeigu mes išspręstume šitą problemą ir būtų daugiau prevencinių programų, gal kažkaip ir turėtų viškas kreiptis į gerą pusę <..> (F4.3.2.3.)

- Atkreiptinas dėmesys, kad moterys nesikreipia ir dėl to, kad nesulaukė pagalbos.

<...> kreipiausi tik į policiją, prokuratūrą, bet realios pagalbos iš valstybinių institucijų nesulaukiau <...> (S.1.3.1.1)

- Nepakankamas tarpinstitucinis bendradarbiavimas, tai patvirtina projekto metu atliktų interviu dalyvių pasisakymai:

<...> jei visą informaciją turėtų kurčiųjų draugija, kuri viską pasakytų, kur kaip kreiptis, atsidūrus tokioje situacijoje, tada būtų pagalba <...> (T5.10)

<...> man niekas neskambino, neinformavo apie Specializuotos kompleksinės pagalbos centrą <...> (S1.3.1.2)

<...> Policija nebuvo informavusi apie Specializuotos kompleksinės pagalbos centrą <...> (S2.3.1.2)

- Atkreiptinas dėmesys, kad ieškomamos pagalbos regos negalią turinčios moterys kreipiasi į šeimos gydytoją, kunigą.

<...> Pasitikiu savo šeimos gydytoja, taip pat kalbuosi su kunigu, mane nuraмина, sako „viskas bus gerai“ <...> (T5.10)

- Specialistų kompetencijų ir empatijos stoka stipriai demotyvuoja nukentėjusiąsias kreiptis į institucijas.

<...> kviečiau kažkada policiją, tačiau atvažiavo policija, rado miegantį ir paliko. Daugiau nekviesiu ir nekviesčiau, nes nepadėjo <...> (T5.2.)

<...> kreipiausi pagalbos į seniūniją, bet nesulaukiau <...> (T5.3.)

<...> nežinojau, kur galiu kreiptis dėl pagalbos, tada kviečiausi policiją, nepadėjo, nusivyliau labai <...> (T5.4)

<...> kreipiausi į visas institucijas (VTAS, policija, gydančią gydytoją) – nelabai kas padėjo <...> (S1.2.1.2)

<...> nusivylusi buvau tyrėjais, jie buvo šališki, palaikydavo vyrą, man sakydavo, kad žmogus turi negalią, nematantis, jis neatrodo agresyvus <...> (S2.3.)

<...> man niekas neskambino, neinformavo apie Specializuotos kompleksinės pagalbos centrą <...> (S1.3.1.2)

<...> Nusivylusi buvau tyrėjais, jie buvo šališki, palaikydavo vyrą <...> (S2.3.1.2)

<...> Policija nebuvo informavusi apie Specializuotos kompleksinės pagalbos centrą <...> (S2.3.1.2)

<...> Iš tyrėjų balso intonacijos, užduodamų klausimų suprasdavau, kad supratimo, palaikymo neturiu, vos ne aš esu kalta <...> (S2.4.1.2)

Moterys interviu metu pažymėjo, kad nežino, kur galima kreiptis pagalbos, nėra informacijos apie pagalbos teikimą. Nuo pačio kreipimosi sulaiko ir tai, kad kažkada nesulaukė pagalbos iš policijos ar kitų institucijų, susidūrė su specialistų empatijos ir supratimo stoka. Tarpinstitucinio bendradarbiavimo trūkumas irgi pastebimas iš moterų pasisakymų. Taip pat buvo pažymėtas ir bažnyčios bei gydytojo vaidmuo, kuris yra svarbus, ypatingai moterims, kurios gyvena kaime ir patiria smurtą.

PAGEIDAUJAMA PAGALBA

Svarbu užtikrinti ne tik sistemingą informacijos apie apsaugą, pagalbą ir paslaugas viešinimą įvairiais kanalais, bet ir šios informacijos pateikimą klausos ar regos negalią turinčioms moterims suprantama kalba. Moterys su regėjimo negalia pasisakė, kad Lietuvos neįgaliųjų draugija arba neįgaliųjų bendruomenės turėtų turėti visą informaciją, kur galima būtų kreiptis. Regos negalią turinčioms moterims svarbus palydėjimas į institucijas, sprendžiant atitinkamus klausimus.

Tai liudija moterų pasisakymai interviu metu:

<...> mūsų bendruomenė turi ypatumus. Situacijos, jei įvykius neaprašys, mes tik perteikiame per vertėją gestų kalba. Mes esame visiškai kitokie, uždari, mūsų bendravimo ypatumai yra visai kiti. (...) Reikia seminarų, reikia informacijos. Mums seminarai negali būti ilgi, iki 30 min <...> (T4.8).

<..> vienintelis pagalbos teikėjas toje situacijoje yra gestų vertėja. Ji yra mums viskas. (...) Visa pagalba. Mes, kurtieji, nenorime, kad dar kas nors žinotų, jog yra blogai. (...) Dar moteriai yra gėda, kas vyksta šeimoje (...) visas socialines problemas sprendžia vertėjas <...> (T4.6).

<..> manau, kad per mūsų kurčiųjų organizaciją galima būtų, ten visa informacija turėtų būti. Pabendrautų su mumis. informaciją duotų, tada gal ir žmonės kreiptųsi <...> (T5.6)

Empatiškų ir kompetentingų specialistų, turinčių žinių tiek apie smurtą artimoje aplinkoje, tiek apie negalią turinčius asmenis:

<..> Reikia bendradarbiavimo su neįgaliųjų organizacijomis, o jos viduje turėtų skleisti tą žinią <..> (F4.3.3.2.)

<..> Dažnai institucijos padaro tik tai, kas numatyta tvarkos aprašuose, trūksta žmogiškumo, sprendžiant vienas ar kitas problemas (neįgalieji) <..> (F4.4.2.1.)

<..> Proceso metu nekaltinti nukentėjusiosios. Būna, moterys sako „aš likau apkaltinta, kad kreipiausi į policiją“. Neretai moteris patiria kaltinimus ir iš artimųjų, o čia dar specialistų požiūris, nuomonė <..> (F4.5.5.2.)

<..> Daugiau empatijos nukentėjusiajam <..> (F4.5.5.1.)

Moterų išsakytos mintys dar kartą įrodė, kad apie pagalbos teikimą jos turi mažai informacijos arba iš viso jos neturi. Ideali pagalba būtų, jei būtų tarpinstitucinis bendradarbiavimas, informaciją turėtų neįgaliųjų bendruomenės, ypatinga svarba gestų vertėjams, kuriais pasitiki. Moterys, turinčios regėjimo negalią, pažymėjo, kad būtina, jog visą informaciją turėtų neįgaliųjų draugijos, kurios informuotų, kaip ir kur turėtų moterys kreiptis, nes jos labai pasitiki šiomis draugijomis.

Galima daryti išvadą, kad ne tik tiesiogiai su smurtu artimoje aplinkoje dirbantys specialistai turi žinoti nukentėjusio asmens portretą, bet turi būti kompetentingi gestų vertėjai, kurie turi būti mokomi atpažinti smurtą artimoje aplinkoje.

IŠVADOS

1. Švietimo darbuotojai nemato savo vaidmens nei apsaugos nuo smurto, nei pagalbos, nei paslaugų ar prevencijos srityje. Panašiai galima pasakyti ir apie sveikatos apsaugos sritį. Todėl kuriant bet kokią apsaugos, pagalbos ar prevencijos strategiją nukentėjusioms nuo smurto artimoje aplinkoje neįgalioms moterims ar moterims, nukentėjusioms nuo seksualinės prievartos, reikia numatyti visų sričių įstaigų bei jų specialistų vaidmenis.

2. Specialistai pripažįsta tarpinstitucinio bendradarbiavimo svarbą, tačiau teisės aktuose reglamentuojami tarpinstitucinio bendradarbiavimo algoritmai praktikoje įgyvendinami tik iš dalies. Retas specialistas įvardija, kad bendradarbiauja su SKPC, kas reiškia, kad jie nemato SKPC kaip galimo partnerio, sprendžiant smurto artimoje aplinkoje problemą.

3. Svarbiausi tarpinstitucinio bendradarbiavimo iššūkiai susiję su teisės aktų taikymu praktikoje; asmens duomenų apsaugai keliamais reikalavimais; pagalbos teikimo algoritmų neaiškumu; konkrečių įstaigų uždarumu ir įvaizdžiu visuomenėje; formaliu specialistų požiūriu į klientus; tariama tarpinstitucine konkurencija; informacijos trūkumu apie skirtingų institucijų atliekamas funkcijas, sprendžiant smurto artimoje aplinkoje atvejus; skirtingose institucijose dirbančių specialistų kompetencijų stoka.

MOTERYS, PATIRIANČIOS SEKSUALINĘ PRIEVARTĄ

1. Apsaugos, pagalbos ar paslaugų sistemai, kad ji būtų prieinama ir kokybiška, labiausiai trūksta specialios informacijos, prieinamos šiai grupei, bei visuomenės ir specialistų informavimo ir švietimo.
2. Nukentėjusios nuo seksualinės prievartos moterys didžiąja dalimi nesikreipia pagalbos dėl patiriamo gėdos jausmo; netiki, kad kas nors gali padėti, tame tarpe ir SKPC; dėl baimės, kad smurtautojas susidoros arba sužinos vyras/partneris/draugas ir paliks; kad specialistai (teisėsaugos, medicinos), į kuriuos moterys kreiptųsi, jas kaltintų.
3. Apsauga, pagalba bei paslaugos seksualinį smurtą patyrusioms moterims skiriasi, nes nukentėjęs asmuo yra labiau pažeidžiamas, rečiau apie tai kalba ir kreipiasi, pagalba reikalauja didesnio jautrumo ir aukštesnės kompetencijos.
4. Sveikatos įstaigų darbuotojai bei teisėsaugos ar teisėtvarkos pareigūnai iš dalies turi ir žino pagalbos algoritmus, tačiau SKPC bei socialines paslaugas teikiančių įstaigų darbuotojai, ypač jų vadovai, neturi žinių ir pačių pagalbos algoritmų tokioms nukentėjusioms moterims.
5. Daugumos specialistų nuostatos nukentėjusių nuo seksualinės prievartos moterų atžvilgiu yra modernios, paremtos moksliniais įrodymais, o ne mitais ir tradiciniais stereotipais.
6. Didžioji dalis apklaustųjų visiškai sutinka, kad moteris gali būti išprievartauta savo sutuoktinio, ir analogiškai visiškai nesutinka, kad moteris privalo turėti lytinius santykius su sutuoktiniu/partneriu, net jei ji pati to nenori.
7. Specialistų apklausos fokus grupėse atskleidė darbo patirties specifiškumą ir išskirtinumą: jautri, intymi, privati tema, vis dar tabu, būtina ilgalaikė pagalba.
8. Sunkumai ir problemos, su kuriomis susiduria specialistai:
 - Nukentėjusio asmens apklausa vyksta kelis kartus;
 - Atliekama daug formalumų;
 - Neretai policijos pareigūnai nesuvokia ir tinkamai neįvertina problemos rimtumo;
 - Nukentėjusios moterys keičia parodymus (ypač, jei patiria spaudimą iš nusikaltimą padariusio asmens), grįžta pas smurtaujančią asmenį ar apskritai vengia prisipažinti;
 - Dėl specialistų trūkumo nukentėjusią moterį apžiūri vyriškos lyties medicinos ekspertai;
 - Skubotos gydytojų (ginekologų) apžiūros paties gydytojo ir kitų planinių pacientų laiko sąskaita;
 - Ligonių kasos atskirai nefinansuoja tokio pobūdžio darbo;
 - Dėl esamų laiko apribojimų skubotos teisėsaugos specialistų

apklausos, ikiteisminio tyrimo atlikimo terminų apribojimas;

- Nukentėjusių asmenų psichinė negalia;
- Kreipimasis dėl patirtos prievartos praėjus ilgam laiko tarpui po įvykio, kai tampa neįmanoma surinkti nusikaltimo įrodymų;
- Informacijos sklaidos apie problemą trūkumas;
- Nevyksta vidinė komunikacija, bendradarbiavimas tarp specialistų, susijusių su konkrečiu atveju.

9. Kaimiškose vietovėse vis dar trūksta informacijos.

10. Dar neretai moterys susiduria su specialistų nekompetencija, nepasirengimu tinkamai, profesionaliai reaguoti į tokį klientą.

11. Asmenys, patyrę seksualinę prievartą, ne visuomet žino, kaip reikia elgtis siekiant išsaugoti įkalčius, kurie vėliau yra labai svarbūs įrodinėjant padarytą nusikaltimą.

12. Teisės aktais reglamentuojami tarpinstitucinio bendradarbiavimo algoritmai praktikoje įgyvendinami dažniausiai taip, kaip numato tų institucijų, įstaigų darbo reglamentai ar pagalbos teikimo tvarkos aprašai.

13. Specialistų bendradarbiavimo sunkumai:

- Reikalingas prašymas gydymo įstaigai dėl leidimo apžiūrai;
- Nėra specializuoto centro, teikiančio pagalbą nukentėjusiems nuo seksualinės prievartos asmenims;
- Nėra pagalbos procesą koordinuojančio asmens;
- Nenoras bendradarbiauti dėl didelio užimtumo, darbo krūvio;
- Nėra pagalbos algoritmo.

14. Moterų seksualinės prievartos patirtis atskleidė, kad jos išgyveno:

- Nesaugumo būseną, kuri pasireiškė per įvairius jausmus – kaltę, gėdą, pasimetimą, baimę, nuolatinį nerimą ir įtampą, nusivylimą ir nepasitikėjimą kitais, bejėgiškumą, pyktį, vienatvės jausmą;
- Autonomijos praradimą;
- Savigarbos, orumo pažeidimą;
- Spaudimą paklusti;
- Galios demonstravimą;
- Pripažinimo, pagarbos nebuvimą;
- Bejėgiškumo sukėlimą;
- Įtakos darymą, pasitelkiant kitus.

15. Moterys, patyrusios seksualinę prievartą santykiuose artimoje aplinkoje, išmoko nejausti skausmo bei neigti tikrovę.

16. Pokalbio su moterimis metu paaiškėjo, kad jos dažnai nedrįsdavo nutraukti santykių su savo vyru ar partneriu dėl daug priežasčių - neturi kur gyventi, neturi darbo, neturi pinigų ar nežino, kaip galės išlaikyti vaikus ir save pačią.

17. Seksualinis smurtas sutrikdo žmogaus psichofizinę būklę, neigiamai veikia

psichiką, elgesį, sukelia daug sveikatos sutrikimų tokių, kaip nemiga, košmarai, depresija, įvairūs ginekologiniai, šlapimo takų susirgimai, sunkus vaikščiojimas ar sėdėjimas, pagaliau seksualinio intymumo problemos, piktnaudžiavimas įvairiomis psichotropinėmis medžiagomis.

18. Stokholmo sindromo simptomai pasireiškia emociniu prisirišimu prie smurtautojo, nepriklausomai nuo to, kiek laiko asmuo patiria ir kenčia smurtą.

19. Nuolatinė seksualinė prievarta moteris vedė į visišką fizinį, psichologinį ir dvasinį išsekimą, pasireiškiantį nekokybišku miegu, nuolatinio poilsio trūkumu, nedarbingumo būseną, dirglumą, išsiblaškymu, apatiškumu viskam, kas vyksta aplinkui arba pernelyg dideliu jautrumu bei nervingumu.

20. Dėl ilgalaikio seksualinio smurto moteris jaučiasi esanti bejėgė pasipriešinti, tuomet imasi kraštutinių priemonių, nukreiptų į save pačią.

21. Moteris stokojo bet kokio saugumo – fizinio, psichologinio, dvasinio.

22. Moteris nebuvo linkusios kreiptis pagalbos dėl įvairių priežasčių:

- Iškreiptas problemos suvokimas;
- Nenoras prarasti šeimą / prisirišimas;
- Tikėjimas iliuzija, kad viskas pasikeis savaime;
- Nenoras patirti pralaimėjimo jausmą;
- Socialinės paramos poveikis;
- Artimųjų palaikymo nebuvimas;
- Policijos pareigūnų nereagavimas.

23. Pagalbos poreikį moteris pradėjo jausti tik tuomet, kai pajuto prastėjančią sveikatos būklę.

24. Prievartą patyrusių asmenų sveikimui būtina saugi ir priimanti aplinka, užtikrinanti palaikymą, supratimą, tiesiog paprasčiausią galimybę išsikalbėti apie tai, kas juos neramina.

25. Moterims ypač svarbu turėti pilną informacijos paketą apie pagalbos galimybes konkrečioje savivaldybėje, pavyzdžiui, kokios galimybės prireikus gauti saugų būstą, vėliau socialinį būstą, kur kreiptis, kokie dokumentai reikalingi, kokia gavimo procedūra ir panašiai.

26. Moteris pastebi, kad neretai joms ypač praverstų pagalba paprasčiausiais būtiniais daiktais: būtinėmis ar higienos priemonėmis; būtiniausiais drabužiais, ypač vaikams; maisto prekėmis.

27. Moteris įvardijo, kad joms patyrus seksualinę prievartą svarbu turėti informaciją apie teikiamą nemokamą medicininę pagalbą.

28. Moterų patirtis atskleidė, kad joms patyrus smurtą būtų svarbu gauti visą nemokamą teisinę pagalbą, tiek pirminę, tiek vėliau antrinę. Tai, kad nukentėjusioms moterims tekdavo mokėti už advokato pagalbą pačioms, jas stabdavo toliau spręsti problemą.

29. Moterys pastebėjo, kad joms būtų svarbu pagalbą gauti kuo greičiau, ypač teisinę.
30. Moterys įvardijo, kad joms svarbu buvo policijos iškvietimo metu gauti daugiau detalesnės informacijos iš pareigūnų.
31. Moterų patirtys atskleidė, kad būtų idealu, jog vienas vaiko teisių apsaugos specialistas atliktų visos šeimos būklės, situacijos analizę, ištirtų, kur vaikui gyventi geriausia - su tėčiu ar mama, t. y. atliktų išsamią situacijos analizę, kad būtų su kiekvienu atskirai kalbama - su tėvu, mama, vaiku, kai tokių yra.
32. Moterų pastebėjimu, savivaldybėje turėtų būti atsakingas skyrius ar specialistai, kurie, esant smurto situacijai, jeigu nukentėjęs asmuo neturi gyvenamosios vietos, iš karto ieškotų suteikiančio apgyvendinimą būsto ar centro, kad ten būtų galima gauti laikiną saugią vietą.
33. Kai pagalbos metu moteris jaučia tam tikrą specialisto spaudimą greičiau priimti kokį nors sprendimą, ji ir vėl paklūsta, pasiduoda, sutikdama su viskuo, kas siūloma, tam, kad viskas kuo greičiau pasibaigtų.
34. Esant smurto šeimoje atvejams, vaiko gerovės komisija turėtų labiau prisidėti prie šios problemos sprendimo.
35. Specializuotos kompleksinės pagalbos centre jos norėtų rasti visą pagalbos kompleksą.
36. Moterys pastebėjo, kad pagalba yra svarbi ne tik joms, taip pat padėtų, jei tuo pačiu metu pagalbą gautų ir vyras.
37. Viena iš tyrime dalyvavusių moterų pastebėjo, kad labai svarbu, jog pačios moterys labiau rūpintųsi savimi, savo savigarbą, orumo išsaugojimu.
38. Moterims nebuvo aišku, kur jos gali kreiptis pagalbos.
39. Moterys įvardijo, kad labai svarbu būtų kuo daugiau kalbėti apie smurtą, kaip apie rimtą nusikaltimą. Dar daugiau, moterims labai trūko tikslios informacijos, kur kreiptis, į ką kreiptis, ką daryti ir pan.
40. Patyrusioms smurtą moterims labai svarbu kuo anksčiau gauti informaciją apie tai, kad su jomis bus susiekta arba kad jos pačios gali kreiptis nurodytais kontaktais.
41. Nukentėjusioms nuo smurto moterims svarbu rasti aiškiai ir suprantamai pateikiamą informaciją organizacijos internetiniame puslapyje – telefono numerį, adresą, informaciją, dėl kokios pagalbos ji gali kreiptis ir kokią pagalbą ji gali gauti

MOTERYS, TURINČIOS FIZINĘ (KLAUSOS/REGOS) NEGALIĄ

1. Sunku užtikrinti klausos/regos negalią turinčių moterų, patyrusių smurtą artimoje aplinkoje, teisę į teisingumą de facto, nes siūlomos priemonės joms nepritaikytos. Klausos/regos negalią turinčioms moterims siūlomos tokios pat priemonės, kaip ir visiems nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems asmenims, t. y. pateikti skundą, kreiptis į ikiteisminio tyrimo pareigūnus, pranešti apie patirtą smurtą.

2. Viena iš svarbiausių priežasčių, dėl kurių smurtą artimoje aplinkoje patyrusios moterys, turinčios klausos/regos negalią, nesikreipia pagalbos - aukos kaltinimas.

3. Vienas iš svarbiausių veiksnių, dėl kurių apsauga, pagalba ir paslaugos smurtą artimoje aplinkoje patyrusioms moterims, turinčioms klausos/regos negalią, sunkiai prieinamos, - trūksta informacijos, atitinkančios jų individualius poreikius.

4. Specialistų kompetencijų ir empatijos stoka stipriai demotyvuoja smurtą artimoje aplinkoje patyrusias moteris, turinčias klausos/regos negalią, kreiptis į institucijas – tiek tais atvejais, kai patiriamas pakartotinis smurtas ir vėl reikalinga tos pačios institucijos, į kurią jau buvo kreiptasi anksčiau, pagalba; tiek tais atvejais, kai patyrus smurtą reikalinga skirtingų institucijų pagalba, nes daroma prielaida, kad visos institucijos dirba vienodai.

5. Smurtą artimoje aplinkoje patyrusios moterys, turinčios klausos/regos negalią, labiausiai pasitiki gestų kalbos vertėjais ir neįgaliųjų draugijų specialistais, kurie dažniausiai įvardijami kaip vieninteliai galintys suteikti pagalbą specialistai.

6. Sveikatos apsaugos ir švietimo sričių specialistai iš esmės neidentifikuoja savęs kaip specialistų, dirbančių apsaugos, pagalbos, paslaugų teikimo ar smurto artimoje aplinkoje prevencijos vykdymo srityse.

7. Specifinės problemos, susijusios su apsaugos, pagalbos ir paslaugų teikimu smurtą artimoje aplinkoje patyrusioms moterims, turinčioms klausos/regos negalią: gestų kalbos vertėjų ir psichologų trūkumas.

8. Specialistams, teikiantiems apsaugą, pagalbą ir paslaugas smurtą artimoje aplinkoje patyrusioms moterims, turinčioms klausos/regos negalią, labiausiai trūksta informacijos apie kitas institucijas, psichologinių, teisinių, medicininių žinių, smurto artimoje aplinkoje atpažinimo įgūdžių.

9. Specialistai pripažįsta tarpinstitucinio bendradarbiavimo svarbą, tačiau teisės aktuose reglamentuojami tarpinstitucinio bendradarbiavimo algoritmai praktikoje įgyvendinami iš dalies. Retas specialistas įvardija, kad bendradarbiauja su Specializuotos kompleksinės pagalbos centru, kas reiškia, kad jie nemato SKPC kaip galimo partnerio sprendžiant smurto artimoje aplinkoje problemą.

10. Svarbiausi tarpinstitucinio bendradarbiavimo iššūkiai susiję su teisės aktų taikymu praktikoje; asmens duomenų apsaugai keliamais reikalavimais; pagalbos teikimo algoritmų neaiškumu; konkrečių įstaigų uždarumu, įvaizdžiu visuomenėje; formaliu specialistų požiūriu į klientus; tariama tarpinstitucine konkurencija; informacijos trūkumu apie skirtingų institucijų sprendžiant smurto artimoje aplinkoje atvejus atliekamas funkcijas; skirtingose institucijose dirbančių specialistų kompetencijų stoka.

LITERATŪRA

A. Acus, E. Acienė, D. Puidokienė. 2017. Domestic violence against women: discourse of reality. TILTAI, 2017, 3, 115–128 ISSN 1392-3137 (Print), ISSN 2351-6569 (Online). Prieiga internete: <https://e-journals.ku.lt/journal/TBB/article/2119/info>.

Andrašiūnienė M. 2007. Socialinio darbo terminų žodynėlis. Vilnius: Ciklonas.

Bitinas B., Rupšienė, L., Žydzūnaitė, V. 2008. Kokybinių tyrimų metodologija. Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams. Klaipėda: Socialinių mokslų kolegija.

Council of Europe convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Istanbul, 11.V.2011, Council of Europe Treaty Series, no. 210.

van Deurzen, E. 2002. Existential Counselling and Psychotherapy in Practice. London: Sage Publications, Ltd.

Díez Gutiérrez, E. J. 2014. Prostitution and Gender-Based-Violence. Social and Behavioral Sciences 161 (2014): 96-101. Prieiga internete: https://www.researchgate.net/publication/272381155_Prostitution_and_Gender-based_Violence.

Europos Parlamento rezoliucija dėl smurto prieš moteris panaikinimo. (2009). 2009 m. lapkričio 26 d., 2010/C 285 E/07. Prieiga internete: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:285E:0053:0058:LT:PDF>.

Eurotela. 2017. Visuomenės nuomonės tyrimas „smurtas artimoje aplinkoje“: lyginamoji 2014–2017 metų ataskaita. Prieiga internete: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklos-sritys/seima/seimos-politika/GALUTIN%C4%96%20%20ATASKAITA_2017.pdf.

Fossum, M. A. & Mason, M. J. 1986. Facing shamer: Families in recovery. New Your: Norton.

Grigaitė, U., Karalius, M., Jankauskaitė, M. 2019. Tarp asmeninių patirčių ir socialinių „normų“, tarp atpažinimo ir susitaikymo – ekonominis ir seksualinis partnerių smurtas prieš moteris Lietuvoje (Between experience and social ‘norms’, identification and compliance: economic and sexual intimate partner violence against women in Lithuania). Žmogaus teisių stebėjimo institutas. Journal of Gender-Based Violence, Vol. 3, No 3. Prieiga internete: <https://www.ingentaconnect.com/content/tpp/jgbv/2019/00000003/00000003/art00004#expand/collapse>.

Garcia-Moreno, C. Guedes, A. & Knerr, W. 2012. Understanding and Addressing Violence against Women: Intimate Partners Violence (Geneva: World Health Organisation, 2012): 40:37.

Gender-Based-Violence, Stalking and Fear of Crime, EU project, 2009-2011 (Bohum, 2012) 147-149, 252. Prieiga internete: <https://www.itstopsnow.org/sites/default/files/2018-02/Gender-based%20Violence%2C%20Stalking%20and%20Fear%20of%20Crime%20EU%20Project%202009-11.pdf>.

Hester, M. 2013. Who Does What to Whom. Gender and Domestic Violence Perpetrators in English Police Records, *European Journal of Criminology* (2013): 627-628. Prieiga internete: <https://xyonline.net/sites/xyonline.net/files/2020-11/Hester%2C%20Who%20Does%20What%20to%20Whom%3F%20Gender%20and%20Domestic%20Violence%20Perpetrators%202013.pdf>.

Yoshihama, M., Horrocks, J. & Kamano, S. 2009. The Role of Emotional Abuse in Intimate Partner Violence and Health among Women in Yokohama, Japan. *American Journal of Public Health*, 99, 4 (April, 2009): 647-653. Prieiga internete: https://www.researchgate.net/publication/23171147_The_Role_of_Emotional_Abuse_in_Intimate_Partner_Violence_and_Health_Among_Women_in_Yokohama_Japan.

Jakštienė, R. 2019. Smurtas artimoje aplinkoje prieš moteris: baudžiamoji teisinė apsauga. Daktaro disertacija. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas. Prieiga internete: https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15758/Disertacija_R_%20Jakstiene.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

Jungtinių Tautų Smurto prieš moteris panaikinimo deklaracija (Declaration on the Elimination of Violence against Women). 1994. Prieiga internete: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/095/05/pdf/N9409505.pdf?OpenElement>.

Kardelis K. 2007. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: vadovėlis. Šiauliai: Lucilijus.

KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ KOMITETUI: 2020–2025 m. ES strategija dėl nusikaltimų aukų teisių. Briuselis, 2020 06 24 COM(2020) 258 final. Prieiga internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0258&from=EN>.

Lietuvos Respublikos Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, 2011 m. Gegužės 26 d. Nr. XI-1425. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.400334/asr>.

Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga internete: <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=9634950>.

LR baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. 2000 m. rugsėjo 26

d., Nr. VIII-1968. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555/asr>.

LR baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. 2002 m. kovo 14 d., Nr. IX-785. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr>.

LR sveikatos apsaugos ministras, LR teisingumo ministras ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministras. Įsakymas dėl sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo. 2003 m. gegužės 23 d., Nr. V-298/158/a1-86. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.211886?jfwid=e3vixdggw>.

LR Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo Nr. VIII-1591 2, 4, 6, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 23, 24, 271 ir 29 straipsnių pakeitimo įstatymas. 2020 m. birželio 26 d., Nr. XIII-3179). Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalact/lt/tad/5b22ac50bad911ea9a12d0dada3ca61b?positioninsearchresults=1&searchmodeluid=db940ac0-427e-44b2-af4c-d42fd0646173>.

Miller, E. El al. 2010. Pregnancy coercion, Intimate Partners Violence, and Unintended Pregnancy. *Contraception* 81, 4 (April 2010): 316-322. Prieiga internete: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2896047/>.

PSO, Health Care for Women Subjected to Intimate Partner Violence or sexual Violence: A Clinical Handbook (Geneva: WHO Document Production Services, 2014), 8. Prieiga internete: <https://www.who.int/reproductivehealth/publications/violence/vaw-clinical-handbook/en/>.

Purvaneckas A., Purvaneckienė G. 2001. Moteris Lietuvos visuomenėje: palyginamoji tyrimų analizė. – Vilnius: Danielius, 2001: 147.

Purvaneckienė, G. 2022. Ką mums sako viešosios nuomonės tyrimai apie smurtą artimoje aplinkoje? <https://www.lygus.lt/ka-mums-sako-viesosios-nuomones-tyrimai-apie-smurta-artimoje-aplinkoje/>.

Purvaneckienė G. 1999. Moteris Lietuvos visuomenėje: tyrimo ataskaita. – Vilnius: JTVP. – 55 p.

Purvaneckienė G. Smurtas prieš moteris: viktimologinio tyrimo ataskaita./Smurtas prieš moteris Lietuvoje. – Vilnius: Danielius, 1999: 90-136.

Purvaneckienė G., Venslovaitė V., Stonkuvienė I., Žiliūkaitė R. 2019. Smurtas artimoje aplinkoje: prevencija, apsauga, pagalba, bendradarbiavimas. Prieiga internete: [https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Ataskaita_Smurtas_artimoje_aplinkoje%20-%20kokybinio%20tyrimo%20ataskaita_docx%20\(5\).pdf](https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Ataskaita_Smurtas_artimoje_aplinkoje%20-%20kokybinio%20tyrimo%20ataskaita_docx%20(5).pdf).

Purvaneckienė G. 2019. Reprezentatyvios apklausos apie smurtą artimoje aplinkoje pristatymas. – Vilnius, 2019. Prieiga internete: <http://ipa.lt/wp-content/uploads/2019/09/REPREZENTATYVIOS-APKLAUSOS-APIE-SMURT%C4%84-ARTIMOJE-A-PLINKOJE-PRISTATYMAS.pdf>.

Purvaneckienė G. 2020. Baltijos tyrimų apklausos apie smurto artimoje aplinkoje problemos žinomumą pristatymas priežiūros komitetui. Vilnius: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2020. Prieiga internete: https://www.specializuotospagalboscentras.lt/wp-content/uploads/2021/01/2020-11-Lietuvos-gyventoju%CC%A8-apklauso-apie-SAA-problemos-z%CC%8Cinomuma%CC%A8-pristatymas_G.-Purvaneckiene%CC%87.pdf.

Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences. Ms. Radhika Coomaraswamy, submitted in accordance with Commission on Human Rights resolution, 1995/85. 5 February, 1996. E/CN.4/1996/53.

Resolution adopted by the General Assembly on 20 December 2012 [on the report of the Third Committee (A/67/450 and Corr. 1)]: 67/146. Intensifying global efforts for the elimination of female genital mutilations A/RES/67/146. The Committee on the Elimination of Discrimination against women. General Recommendation No. 14. Female circumcision. 1990, A/45/38.

Rupšienė, L. 2007. Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija. Klaipėdos universitetas. ISBN: 978-9955-18-248-1.

Smith, H. P. White W. J., Holland, L. J. 2003. A Longitudinal Perspective on Dating Violence among Adolescent and College-Age Women. American Journal of Public health, 93, 7 (July, 2003): 1104. Prieiga internete: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1447917/>.

Sociologinio tyrimo „Moteryų ir vyrų padėties skirtumai Lietuvoje“ ataskaita: SPINTER tyrimai, 2021. Prieiga internete: [https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Projektukonkursai/MVLG%20konkursai/Ataskaita%20%20SADM%20Motery%C5%B3%20ir%20vyr%C5%B3%20pad%C4%97ties%20skirtumai%20LT%202021%20\(galutin%C4%97\).pdf](https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Projektukonkursai/MVLG%20konkursai/Ataskaita%20%20SADM%20Motery%C5%B3%20ir%20vyr%C5%B3%20pad%C4%97ties%20skirtumai%20LT%202021%20(galutin%C4%97).pdf).

SPINTER tyrimai. 2021. Sociologinio tyrimo „Moteryų ir vyrų padėties skirtumai Lietuvoje“ ataskaita. [https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Projektukonkursai/MVLG%20konkursai/Ataskaita%20-%20SADM%20Motery%C5%B3%20ir%20vyr%C5%B3%20pad%C4%97ties%20skirtumai%20LT%202021%20\(galutin%C4%97\).pdf](https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Projektukonkursai/MVLG%20konkursai/Ataskaita%20-%20SADM%20Motery%C5%B3%20ir%20vyr%C5%B3%20pad%C4%97ties%20skirtumai%20LT%202021%20(galutin%C4%97).pdf).

Stark, E. 2012. Re-presenting Battered Women: Coercive Control and the Defense of Liberty (2012), 7. Prieiga internete: https://www.stopvaw.org/uploads/evan_stark_ar

ticle_final_100812.pdf.

Tellis, K. 2010. Rape as a Part of Domestic Violence: a Qualitative Analysis of Case Narratives and Official Reports (El Paso LFB Scholarly Publishing LLC, 2010), 42-51, 119-138. Prieiga internete: <https://www.lfbscholarly.com/product-detail/rape-as-a-part-of-domestic-violence-a-qualitative-analysis-of-case-narratives-and-official-reports>.

Uscila, R. 2020. Smurtas artimoje aplinkoje: negalią turinčių nukentėjusiųjų situacijos įvertinimas. *Pedagogika*. 2020:175-192, t. 138, Nr. 2. Prieiga internete: <https://ejournals.vdu.lt/index.php/Pedagogika/article/view/1888/1347>.

Valstybinis psichikos sveikatos centras. 2018. Smurto prevencija informacija specialistams, dirbantiems smurto artimoje aplinkoje prevencijos srityje. Prieiga internete: https://vpssc.lrv.lt/uploads/vpsc/documents/files/Informacija%20psichikos%20sveikatos%20klausimais/Leidiny_s_murto_prevencija.pdf.

Visuomenės nuomonės tyrimas „Smurtas artimoje aplinkoje“: lyginamoji 2014-2017 m. ataskaita.

Eurotela, 2017. Prieiga internete: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklos-sritys/seima/seimos-politika/GALUTIN%C4%96%20%20ATASKAITA_2017.pdf.

WHO. 2014. Health Care for Women Subjected to Intimate Partner Violence or sexual Violence: A Clinical Handbook. Geneva: WHO Document Production Services. Prieiga internete: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/136101/WHO_RHR_14.26_eng.pdf